

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Artykuł:

Przegląd piśmiennictwa. Recenzje i sprawozdania. Biblijografia piśmiennictwa ekonomiczno-rolniczego

(Bibliografia piśmiennictwa rolniczego)

Źródło:

Rolnictwo Rok 6 1934 Tom 4 zeszyt 1, strony 112-134

Rolnictwo Rok 6 1934 Tom 4 zeszyt 2, strony 162-181

Artykuł udostępniony cyfrowo w ramach zadań projektu pt. „Digitalizacja i udostępnianie online »Bibliografii gospodarki Wielkopolski 1919-39« H. Maciejewskiej” (SONB/SP/550684/2022)

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA.

RECENZJE I SPRAWOZDANIA.

Spis rzeczy: Prace z zakresu polityki zbożowej. Praca Zbiorowa — *St. Gr.* Dr. Czesław Strzeszewski. Kryzys rolniczy na ziemiach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego 1807—1830 — *S. Inż.* Szymon Konarski. Wytyczne do projektu oddłużenia — *M. Wierusz-Kowalski.* Prof. Dr. Wiktor Schramm. Gospodarstwa osadnicze woj. poznańskiego i pomorskiego w roku gosp. 1930/31 oraz woj. poznańskiego w roku gosp. 1931/32. — *Inż. E. W-ski.* Prentiss Hedrick Ulysses. A history of Agriculture in the State of New-York oraz United States Department of Agriculture. Year Book of Agriculture — *St. B.*

Prace z zakresu polityki zbożowej w Polsce. Nakł. Związku Eksporterów Zboża R. P. Poznań 1934 r. Str. 397.

Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P., w porozumieniu ze Związkiem Eksporterów Zboża R. P., powołał w swoim czasie do życia Komisję Ekspertów — Ekonomistów, która miała na celu zgromadzenie materiałów w sprawie polityki zbożowej w Polsce.

Opracowanie poszczególnych zagadnień z zakresu polityki zbożowej zostało powierzone niektórym członkom Komisji. Mianowicie, następujące zagadnienia zostały opracowane przez pp.: „Systemy polityki zbożowej w krajach eksportujących” — *W. Piotrowskiego*, „Wpływ polityki zbożowej na ceny i produkcję zboża w Polsce w latach 1929/30 — 1933/34” — *St. Prejbisza*, „Wpływ taryf kolejowych na kształtowanie się cen rolniczych” — *dr. St. Goldmana*, „Wpływ cen zboża na produkcję zwierzęcą” — *St. Skwarczyńskiego*, „Zainteresowanie różnych typów warsztatów rolnych w poziomie cen zbożowych” — *Dr. St. Antoniewskiego i Inż. Wł. Nowickiego*, „Produkcja zbóż a pojemność rynku” — *J. Poniałowskiego*, „Możliwości polityki zbożowej” — *B. Łączkowski* oraz „Zasady polskiej polityki zbożowej” — *L. Domańskiego*.

Wymienione prace zostały przedyskutowane na Komisji

i po uzupełnieniu, w myśl wskazówek Komisji, opublikowane w dziele p. t. „Prace z zakresu polityki zbożowej w Polsce“.

Prace te stanowią wyraz indywidualnych poglądów autorów. W pewnych wypadkach daje się nawet zauważyć rozbieżność pomiędzy poglądami niektórych autorów (np. p. Inż. Wł. Nowicki na str. 208 twierdzi, że: „O ile podniesienie poziomu cen rolnych wydaje się mało realne, o tyle zwarcie nożyc, drogą obniżenia przede wszystkim górnego ich ramienia, nie tylko, że leży w granicach możliwości, lecz jest osiągalne stosunkowo łatwiejszym sposobem“, podczas, gdy w pracy p. B. Łączkowskiego na str. 339 czytamy, że: „wątpliwą wydaje się obecnie możność dalszego wydatnego obniżenia poziomu cen artykułów przemysłowych bez uprzedniego zelżenia nacisku finansowego (długów i podatków)“, poczem w dalszym ciągu, po analizie możliwości obniżenia cen artykułów przemysłowych, dochodzi do wniosku: „możliwości znacznego obniżenia górnego ostrza nożyc wydają się więc dość ograniczone“). Rozbieżności tych nie uwzględnia syntetyczny referat p. L. Domańskiego.

Słusznie stwierdza p. St. Skwarczyński, że polityka zbożowa stanowi fragment polityki rolnej; dlatego bardziej dalekoidące wnioskowanie na podstawie analizy problemu zbożowego nie jest możliwe nawet w dziedzinie polityki zbożowej. Fakt ten w sposób należyty został zrozumiany przez autorów, których cechuje ostrożność w wyciąganiu wniosków. Ostrożność ta jest tembardziej wartościowa, że w dobie kryzysu istnieją niesłychanie duża łatwość koncepcyj w zakresie poradnictwa w walce z kryzysem. Ta łatwość stwarzania nowych koncepcyj staje się niejednokrotnie szkodliwa dla życia gospodarczego, gdyż, nawet, jeśli koncepcje te nie są realizowane, odwracają na dłuższy lub krótszy przeciąg czasu uwagę i wysiłki społeczeństwa od dróg trudnych, a pewnie prowadzących do zamierzonych celów. Stwierdzenie, w wyniku badań, bezskuteczności czy bezcelowości wysiłków jest niejednokrotnie bardziej pozytywne, aniżeli tworzenie programu na mało przemyślanych podstawach.

Zawiódłby się ten, kto by oczekiwał, że prace Komisji przyniosły rozwiązanie problemu zbożowego, wynalazły antidotum na niski poziom cen. Prace dają gruntowną i wszechstronną analizę stanu faktycznego oraz wyników polityki gospodarczej w tej dziedzinie i dzięki temu dostarczają części materiałów i cennych przesłanek dla twórczej konstrukcji wniosków w sprawie polityki rolnej na przyszłość. Studjowanie „Prac z zakresu polityki zbożowej w Polsce“ wzbudza szereg zainteresowań co do dróg rozwojowych produkcji rolniczej. Ze względów społecznych i gospodarczych wydaje się wskazane obranie kierunku hodowlanego dla produkcji rolniczej. Wnioski referatów nie zalecają obierania kierunku jednostronnego — prozbożowego, lub prohodowlanego. Wnioski te jednak — ze względów

zrozumiałych — nie mogą dać pełnego poglądu na środki polityki gospodarczej, które mogłyby stworzyć właściwą miarę w ustosunkowaniu się dwóch różnych kierunków produkcji rolnej. W szczególności zachodzi pytanie, czy w naszych warunkach stworzenie rentowności dla produkcji hodowlanej wyda na dłuższą metę pożądane wyniki z punktu widzenia kształtowania się dochodów drobnego rolnictwa. Pożądany, ze stanowiska teoretycznego, kierunek hodowlany produkcji rolnej — wówczas zdobędzie szanse stałego rozwoju, o ile będzie posiadał trwałe możliwości zbytu. Ażeby zdać sobie z tego sprawę, należałoby przeprowadzić analizę pojemności rynku w zakresie produkcji zwierzęcej, analogiczną do tej, jaką w zakresie produkcji zbożowej przeprowadził p. J. Poniatowski. Wówczas będzie możliwe stwierdzenie, czy perturbacje, które niejednokrotnie są nieuniknione w dziedzinie produkcji zbożowej, nie będą groziły w równym stopniu produkcji zwierzęcej. Między innymi, wymagałoby bliższego wyjaśnienia, to ważne twierdzenie p. dr. St. Antoniewskiego (str. 154), iż: „wystarczy uprzytomnić sobie, że najgorsze warunki zbytu istnieją dotąd dla zbóż“. Innymi słowami, te wartościowe prace z zakresu polityki zbożowej w Polsce powinny stać się początkiem bezstronnych, a gruntownych studjów ekonomicznych, mających na celu zbadanie możliwości polityki rolnej dla ustalenia takiego jej kierunku, aby w sposób możliwy zabezpieczał on wyniki pracy rolnika w Polsce.

Praca p. Wacława Piotrowskiego omawia środki polityki zbożowej, stosowane zagranicą. Doświadczenia zagraniczne w dziedzinie polityki zbożowej stanowią bardzo szeroką podstawę do wnioskowania teoretycznego. Przykłady, przytoczone przez p. W. Piotrowskiego, dają ciekawe tło do cennej analizy teoretycznej oraz syntezy przeprowadzonej przez p. B. Łączkowskiego w zakresie środków polityki zbożowej. Rozwój polityki zbożowej w świecie w okresie przesilenia pozwala na ustalenie linii demarkacyjnej pomiędzy szkodliwymi i nierealnymi środkami polityki zbożowej, jak np. monopol w kraju eksportującym, a środkami, które mogą być stosowane i są celowe. Doświadczenia kryzysowe w tym zakresie powinny wystarczyć na długo, powstrzymując szkodliwe posunięcia.

P. St. Prejbisz, zastanawiając się nad zagadnieniem wpływu polityki zbożowej na ceny i produkcję zboża w Polsce w latach 1929/30—1933/34, dochodzi do wniosku, że przy systemie premjowania i nieograniczonym eksporcie, ceny żyta, pszenicy, jęczmienia i owsa kształtowały się w tych latach w kraju na poziomie cena światowa minus transport plus premia względnie superpremia. Uniezależnienie się ceny krajowej od ceny światowej mogło nastąpić tylko wtedy, gdy wyeksportowano nadwyżki ponad krajową konsumpcję i popyt przewyższał

podaż. Działalność interwencyjna może ten moment tylko w pewnym stopniu przyspieszyć przez skup zboża na skład. Absolutna wysokość cen zboża w kraju jest wynikiem stosunku popytu do podaży, zależnego od wysokości zbiorów, rozmiarów konsumpcji i ceny światowej. Polityka zbożowa, przede wszystkim system premjowania i interwencja, działają hamująco na zmniejszenie się produkcji zboża (obszar zasiewu i intensywność uprawy), wskutek podwyższenia poziomu cen w kraju ponad cenę światową; najsilniej oddziałują na produkcję żyta przez stosowanie superpremji i magazynowanie oraz wskutek nieuwzględnienia w działalności interwencyjnej szczególnych warunków zbytu nadwyżek żyta, produkowanych w dwóch zachodnich województwach, co umożliwiło nawet absolutny wzrost produkcji żyta w pięciu województwach. Uprzywilejowanie ceny żyta w stosunku do ceny innych zbóż spowodowało dla żyta: spadek konsumpcji krajowej, zwiększenie podaży, wzrost eksportu i obniżenie cen światowych, a w konsekwencji spadek absolutnej ceny żyta w kraju. Wynika z tego, że działalność interwencyjna może tylko na krótki okres czasu podnieść absolutny poziom cen, zwiększając jednak przez to możliwość silniejszego spadku cen w późniejszym okresie. Polityka zbożowa może tylko w pewnym stopniu łagodzić skutki naruszenia równowagi stosunku produkcji do konsumpcji krajowej, lecz działanie jej środków nie może rozwiązać kwestji opłacalności produkcji. Równowagę można osiągnąć — szczególnie przy życiu, wobec wzrastających trudności eksportowych, przez obniżenie kosztów produkcji i dostosowanie rozmiarów produkcji do możliwości zbytu.

P. Dr. St. Goldman, rozważając zagadnienie wpływu taryf kolejowych na kształtowanie się cen rolniczych, kończy swoją pracę następującymi wnioskami. Konieczne jest: 1) obniżenie taryfy wewnętrznej na zboże o ca 20%, t. j. o różnicę cen między bieżącym rokiem gospodarczym a poprzednim (1932/33); 2) obniżenie kosztów przewozu otrąb i innych pasz celem poparcia gospodarstw intensywnie gospodarujących; 3) utrzymanie zasady równych kosztów przewozu zarówno dla mąki, jak i dla zboża i udzielenie taryf specjalnych młynom, położonym w okręgach rolniczych nadwyżkowych o silnem zapotrzebowaniu otrąb na paszę, celem ułatwienia wywozu mąki do większych ośrodków miejskich i przemysłowych; 4) utrzymanie kosztów przewozu strączkowizny jadalnej na poziomie kosztów przewozu zboża; 5) obniżenie kosztów przewozu strączkowizny pastewnej poniżej taryfy dla pasz; 6) zrewidowanie taryfy dla nasion, ułożenie jej nanowo z uwzględnieniem zmian w cenach, które w ostatnich latach nastąpiły.

P. St. Skwarczyński referat swój p. t. „Wpływ cen zboża na produkcję zwierzęcą“ kończy następującymi wnio-

skami: 1) Polityka zbożowa nie może istnieć jako samodzielny system; powinna ona być wraz z polityką produkcji zwierzęcej fragmentem polityki rolniczej; 2) ze względu na charakter polskiej produkcji rolniczej jest wskazane utrzymanie równowagi pomiędzy wytwórczością roślinną i zwierzęcą, a zatem: a) nie jest wskazana polityka, protegująca jedną z tych wytwórczości nierównomiernie w stosunku do drugiej, b) w razie zwężenia tej równowagi pod wpływem sił zewnętrznych polityka gospod. powinna zdążać do niwelowania działających tu wpływów obcych; 3) polityka gospodarcza powinna zdążać w kierunku osłabienia wahań konjunkturalnych i sezonowych na rynku rolniczym; 4) wobec tego, że bieżąca sytuacja rolnictwa polskiego nie pozwala na samoczynny rozwój produkcji rolnej po linii intensyfikacji przez podnoszenie hodowli, należy prowadzić politykę tanich pasz, celem stworzenia warunków rentowności dla wytwórczości zwierzęcej.

Praca pp. *Dr. St. Antoniewskiego* oraz *Inż. Wł. Nowickiego* p. t. „Zainteresowanie różnych typów warsztatów rolnych w poziomie cen zbożowych“ zawiera, między innymi, następujące poglądy.

Półkapitalistyczne nastawienie gospodarstw włościańskich, przewaga w nich elementów gospodarki naturalnej oraz formy organizacyjne, sprzyjające przetwórstwu hodowlanemu, osłabiają bezpośrednio znaczenie poziomu cen zbóż, aczkolwiek bynajmniej nie wykluczają dążenia masy rolników do wysokich cen zbóż. Interes rolnictwa, jako całości, wymaga równowagi cen zbożowych i hodowlanych. Jednostronne podnoszenie cen zbożowych powiększa rozwarcie nożyc cen wewnętrznie - rolniczych, co jest szczególnie niekorzystne dla miljonowych rzesz gospodarstw włościańskich. Znaczenie sprzedaży zbóż w gospodarstwach włościańskich zależy głównie od obszaru użytkowanej ziemi. Łączny udział gospodarstw włościańskich w sprzedaży czterech główniejszych zbóż można określić na 20—22% zbioru. Gospodarstwa włościańskie sprzedają głównie pszenicę i żyto, przytem ilości sprzedażne wykazują znaczne wahania w warunkach regionalnych. Obrót zbożowy wewnętrzny Polski pozostaje pod wpływem obrotu zbożowego włościańskiego. Dla realizacji zbiorów ogólnokrajowych granice elastyczności spożycia włościańskiego są przeważnie większe niż ewentualne nadwyżki do wyeksportowania. Zamknięcie nożyc cen przemysłowych i rolnych powinno być naczelnym postulatem polityki rolnej i zbożowej. Wobec niemożności dokonania tego przez podniesienie cen rolnych niezbędne jest obniżenie cen przemysłowych. Również niezbędne jest dążenie do równowagi cen zbożowych i hodowlanych.

Więcej miejsca wymagają konkluzje bardzo cennego referatu p. *J. Poniatowskiego* p. t. „Produkcja zbóż a po-

jemność rynku". Pomijamy z nich te, które dotyczą statystyki rolnej oraz rozmiarów produkcji, przytaczając natomiast konkluzje w sprawie pojemności rynku wewnętrznego oraz obrotu zewnętrznego.

W sprawie pojemności rynku wewnętrznego p. J. Poniatowski dochodzi do następujących wniosków.

Rozmiary obszarów zasiewów zbóż rosły conajmniej do roku 1930/31, przyczem wzrost ten był najsłabszy dla żyta, najsilniejszy dla pszenicy. W latach 1931/32 i 1932/33 daje się zauważyć bądź pewien spadek obszarów zasiewów zbóż, bądź też w każdym razie zdecydowane zatrzymanie się tendencji wzrostu. Wydajność z jednostki powierzchni wzrastała, pomijając wahania przypadkowe, prawdopodobnie do roku 1928/29, albo do 1929/30 włącznie. Od 1929/30, albo 1930/31 r. nastąpił wyraźny spadek wydajności, którego niepodobna złożyć jedynie na karb przypadkowych wahań nieurodzaju. Najwyższą wydajność z ha wykazuje w przecięciu jęczmień i pszenica, najniższą żyto. Wahania wydajności z jednostki powierzchni są w Polsce mniejsze, niż w krajach klimatu typowo lądowego i większe niż w większości krajów klimatu typowo morskiego. Ze wzrostem intensywności można oczekiwać zwiększenia się stałości plonów. Wahania wydajności w Polsce są w województwach o klimacie bardziej lądowym i produkcji bardziej ekstensywnej (wschód) znacznie silniejsze niż w województwach o klimacie bardziej morskim i produkcji bardziej intensywnej (zachód). Największą stałość plonów wykazuje jęczmień, największą zmienność—pszenica.

Wahania ogólnej produkcji przy zbiegu czynników gospodarczych i przyrodzonych mogą przewyższać dla 4-ch zbóż głównych 4 miliony tonn w nieodległych odstępach czasu.

Okres czasu jest zbyt krótki i statystyka zbyt niepewna, by można było określić wielkość absolutną spadku produkcji, wywołanego przez pogorszenie zbytu.

Konkluzje w sprawie obrotu zewnętrznego brzmią następująco.

Polska jest stałym eksporterem jęczmienia browarnego, prawdopodobnie jęczmienia na kaszę oraz gryki. Od 1929/30 r. jesteśmy eksporterem wszystkich czterech zbóż głównych po 10-letnim okresie zmiennego salda bilansu zbożowego, co dowodzi, że produkcja w okresie poprzedzającym przesilenie rosła prędzej niż rosło zużycie wewnętrzne, a podczas przesilenia mniej się cofnęła niż zużycie wewnętrzne. Wywóz zboża z Polski nigdy nie przewyższył 5% produkcji dla żyta¹⁾, 8% produkcji dla pszenicy, 16% dla jęczmienia i 4% dla owsa. Ze względu na jakość ziarna, ceny osiągnane przez nas przeciętnie w eks-

¹⁾ Stosunek ten zostanie zapewne przekroczony w 1933/34.

porcie za zboża chlebowe są znacznie niższe od cen za zboża głównych dostawców, zwłaszcza kanadyjskie i ze Stanów Zjednoczonych. Ceny otrzymywane w Polsce przez producentów za zboża chlebowe i pastewne w okresach, gdy ich regulatorem jest cena uzyskiwana w eksporcie, kształtować się muszą w przecięciu wieloletnim na poziomie odpowiadającym kosztom produkcji ekstensywnej w krajach stepowych. Poziom intensywności gospodarstw w Polsce i konieczność dalszej intensyfikacji wymagają wyższego poziomu cen, od tego, który zapewnia eksport. Sztuczne podnoszenie cen może być skutecznie stosowane dopóki zaledwie zabezpiecza rolnictwo przed głębszą katastrofą i ostrym spadkiem produkcji. Sztuczne podtrzymywanie cen na poziomie, umożliwiającym wzrost produkcji groziłoby załamaniem i tem cięższą katastrofą rolnictwa. Ceny jęczmienia browarnego i niektórych specjalnych odmian zbóż kształtują się na rynkach światowych w przecięciu wieloletnim na poziomie umożliwiającym produkcję intensywną. Polska nie posiada danych obiektywnych dla utrzymania się przy stałym eksporcie zbóż, z wyjątkiem jęczmienia browarnego, może jęczmienia kaszanego i gryki. Nie istnieją przyczyny, dla których należałoby sztucznie utrzymywać charakter kraju eksportującego zboża, wbrew warunkom naturalnym. Stan t. zw. samowystarczalności bez eksportu oznacza w warunkach dużych wahań produkcji i niemożności zamagazynowania nadwyżek, zmienne saldo obrotu zbożowego, w jednych latach dodatnie, w innych ujemne. Nieregularna zmienność importu i eksportu oznacza zwiększenie normalnych wahań cen o całą różnicę pomiędzy ceną otrzymaną cif porty importowe pomniejszoną o koszty transportu, ubezpieczenia i pośrednictwa a ceną światową powiększoną o koszty transportu, ubezpieczenia i pośrednictwa. Gwałtowne wahania cen od poziomu importowego do eksportowego są dla rolnictwa groźniejsze nawet od utrwalenia się cen stale regulowanych przez eksport. Takie wahania muszą wytwarzać stan chronicznego, chociaż przerywanego, przesilenia dla produkcji silnie zależnych od rynku. Naturalna ewolucja przekształci Polskę w kraj importujący zboża, przynajmniej żyto i pszenicę, podobnie, jak analogicznie przekształciła w importerów większość krajów europejskich, dawniej wywożących zboża.

Najkorzystniejsze dla rozwoju gospodarczego byłoby utrzymanie się przy umiarkowanym imporcie zbóż chlebowych.

Zatrzymanie się wzrostu produkcji zbożowej, albo jej umiarkowany spadek w okresie przesilenia jest procesem naturalnym i ułatwia odzyskanie równowagi rynkowej, zanim wzrośnie spożycie. Ostry spadek produkcji jest niepożądany. Dla owsa możliwe jest utrwalenie się bądź salda ujemnego, bądź też zmiennego, przy niewielkim obrocie, gdyż produkcja tego zboża

przeważnie jest przeznaczona na rynek i mało zależy od uzyskiwanych cen. Utrzymanie się przy stałym imporcie zbóż jest możliwe tylko przy *bardzo umiarkowanej polityce* cen.

Zanim się ustali pochłanianie całej produkcji przez rynek wewnętrzny, należy się liczyć z trwaniem salda zmiennego, a nawet serjami lat o nadwyżkach eksportowych, jak to ma miejsce obecnie. Już wytworzone nadwyżki ponad pojemność rynku krajowego muszą być wywiezione, o ile nie da się zwiększyć pojemności rynku wewnętrznego.

P. Bohdan Łączkowski w referacie swoim p. t. „Możliwości polityki zbożowej” stwierdza, że:

Polityka zbożowa nie jest w stanie rozwiązać zagadnienia przeludnienia wsi i wydatnego wzmożenia konsumpcji wsi, że odpowiednie zarządzenia polityki zbożowej mogą się stać jednym z wielu czynników, ułatwiających polepszenie ogólnej sytuacji konunkturalnej kraju, natomiast w zakresie środków działania polityki zbożowej nie leży łączna, ani nawet decydująca możliwość stworzenia warunków tej poprawy.

Zadaniem polityki zbożowej w okresie przejściowym, przez kryzys stworzonym, jest łagodzenie ostrej zmiany w podziale dochodu społecznego na niekorzyść rolnictwa. Ze względu na strukturalny charakter kryzysu rolniczego i prawdopodobnego niskiego poziomu cen zboża w ciągu najbliższych lat, w zakresie środków polityki zbożowej nie leżą możliwości uregulowania sprawy nadmiernego obciążenia rolnictwa wierzytelnościami osób prywatnych oraz instytucji publiczno-prawnych. Natomiast wydaje się niewątpliwem, iż wszelkie poczynania w zakresie akcji pomocy rolnictwu nie dadzą efektu, o ile ta sprawa nie będzie załatwiona.

Na uwagę zasługują ponadto tezy szczegółowe w odniesieniu do polityki zbożowej w 1934/35 r.

Wszystkie środki polityki zbożowej powinny być utrzymane z tem, że w ciągu tego roku zostaje przygotowana likwidacja P. Z. P. Z. Główna część środków, przeznaczonych przez Skarb Państwa na interwencję, idzie na właściwą rozbudowę rejestrowego zastawu zbożowego. Akcja rejestrowego zastawu rolniczego zostaje znacznie rozszerzona. Rolnicy otrzymują pożyczki do wysokości 90 % ceny późniwnej zboża. Pożyczki te są bezprocentowe. Skarb Państwa bonifikuje bankom straty poniesione z tego tytułu. Z sum pożyczanych pod zastaw zboża nie mogą być potrącane podatki, ani przymusowo konwertowane dotychczasowe pożyczki udzielane kredytobiorcom.

Premje należy utrzymać w dotychczasowej wysokości, rozszerzyć na wszystkie zboża i strączkowe oraz ustalić na cały rok gospodarczy.

W dalszej przyszłości p. Łączkowski przewiduje skasowanie P. Z. P. Z., stopniowe skasowanie premji, utrzymanie nis-

koprocentowanego kredytu zastawowego, wprowadzenie handlu terminowego i uregulowanie innych zagadnień rynkowych, jak: budowy dróg, elewatorów, standaryzacji.

Referat p. L. Domańskiego p. t. „Zasady polskiej polityki zbożowej“ zawiera syntezę poglądów zawartych w poprzednich referatach.

Wartość omawianego dzieła zbiorowego polega przede wszystkim na tem, że do rozważań na temat polityki zbożowej w Polsce wnosi ono wiele rzeczowego materiału, ustalając ścisłą zależność pomiędzy warunkami istotnymi, które posiada produkcja zbożowa, a elementami polityki zbożowej. Literatura ekonomiczna w Polsce zyskała pierwsze dzieło, które w sposób gruntowny i poważny omawia i analizuje problem zbożowy. Problem ten w Polsce jest problemem gospodarczym o dużej popularności. „Prace z zakresu polityki zbożowej w Polsce“, zrozumiałe dla laika, powinny wywrzeć wpływ kształtujący na rodzaj oceny jednej z ważniejszych kategorii zjawisk gospodarczych przez szerokie sfery społeczeństwa. Kształcąc, powinny skłonić do solidnego rozumowania, a odciągnąć od imaginacji.

St. Gr.

Dr. Czesław Strzeszewski. Kryzys rolniczy na ziemiach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego 1807—1830. Wyd. Tow. Nauk. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1934 str. 242.

Większość badań historycznych, w które bogata jest nasza literatura naukowa, dotyczy przede wszystkim politycznej i społecznej strony życia polskiego. Stosunkowo nieliczne są prace poświęcone zagadnieniom gospodarczym na naszych ziemiach; najczęściej są one jedynie mimochodem traktowane na tle ogólnego rozwoju naszej państwowości. Już więc przez sam fakt, że podstawowe, o głębokiej analizie prace naukowe na ten temat nie są u nas zbyt częste, należy ukazać się książkę dr. Strzeszewskiego powitać ze specjalnem podkreśleniem. Zainteresowanie tą pracą powinny jednak podnieść dwa dalsze momenty: epoka i szczegółowe zagadnienie omawianej książki.

Dr. Strzeszewski przeprowadza badania nad kryzysem rolniczym, który mniej więcej przed 100 laty, podobnie jak dziś, nękał polskie rolnictwo. Z punktu widzenia ogólnogospodarczej historii polskiej epoka Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego zasługuje na specjalne zwrócenie uwagi. Pozbawieni własnej państwowości w ciągu lat 150, w niektórych tylko krótkich okresach mogliśmy przejawiać pewną samodzielność gospodarczą. Dzięki tym okolicznościom dziś w okresie niepodległości politycznej odczuwamy żywo brak pewnej

tradycji w życiu gospodarczym, brak pewnej myśli polityczno-gospodarczej, która by swą ciągłością długoletnią opanowała jednolicie społeczność gospodarczą Polski. Nasze tradycje gospodarcze dadzą się dziś uchwycić tylko w pewnych fragmentach i z nich dopiero próbuje się wysnuć pewną ciągłą ideę. Z okresu niewoli dla badań tych najbardziej wdzięczną, oraz najbardziej pożyteczną jest epoka Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego; z jednej strony jest to okres, w którym życie gospodarcze na ziemiach polskich przechodzi silne przeobrażenie, ulegając coraz bardziej wpływowi zachodnio-europejskiego kapitalizmu, z drugiej strony centralne ziemie dawnej Rzeczypospolitej posiadają znaczną samodzielność gospodarczą, na której tak silne piętno wywarł swą indywidualnością Minister Królestwa Kongresowego, ks. Drucki - Lubecki.

W tych warunkach zagadnienie kryzysu rolnego na polskich ziemiach na początku ubiegłego stulecia może służyć ze znacznym pożytkiem, jako źródło prac porównawczych dla współczesnego przesilenia. Mimo tak znacznego postępu życia gospodarczego ileż analogii w towarzyszących im faktach: „przerost ducha przedsiębiorczości, kolizja prężności ekspansywnych wielkich organizmów gospodarczych, to jedna z wielkich przyczyn straszliwych wojen napoleońskich, tak jak była jedną z przyczyn niedawno minionej wojny światowej“... dalej przemiany, „jaki te wojny po sobie zostawiły, w przerostach i uwstecznieniach życia gospodarczego, w niezdrowym ożywieniu i wielkim kryzysie, finale rozpetanej zawieruchy“.

W pierwszych rozdziałach swej książki omawia dr. Strzeszewski produkcję rolną, strukturę ekonomiczną gospodarstwa rolnego oraz warunki gospodarcze produkcji rolnej. Rozdziały te przedstawiają doskonałą ocenę sytuacji ówczesnego rolnictwa, a zawarte w nich materiały cyfrowe, dotyczące powierzchni zasiewów, zbiorów, stanu inwentarza żywego, wreszcie miesięcznych cen zbóż z uwzględnieniem podziału na województwa mogą stanowić bardzo wartościowe źródła dla dalszych badań.

W następnych rozdziałach szkicuje autor historję kryzysu oraz przedstawia ewolucję konjunktury rolniczej, dla której charakterystyczny jest rozwój produkcji w dobie kryzysu. Ma on swe uzasadnienie z jednej strony w strukturze ówczesnej budżetu gospodarstwa rolnego, gdzie dochód brutto zbliżony jest do dochodu netto, wobec czego wzrost produkcji osiąga się drogą minimalnego zwiększenia kosztów wytwórczych; z drugiej strony na zwiększenie produkcji przy ówczesnym prymitywizmie gospodarowania musiały wpłynąć również i takie czynniki, jak racjonalizacja, bardziej postępowe metody gospodarki, które stały się wynikiem szukania nowych sposobów gospodarowania, zrywających z tradycyjnym szablonem.

Bardzo silnie interesuje autora przebieg kryzysu finansowego. Nie widzi on związku pomiędzy zadłużeniem z przed 1815 r., a więc zadłużeniem przedwojennem i wysokością długów powojennych, które od tego roku poczęły znacznie i powszechnie wzrastać. Źródła ich jednak nie należy widzieć w cenach, gdyż w początkach istnienia Królestwa Kongresowego były one dość wysokie, a obniżyły się znacznie dopiero po 1820 r. Oddziałał natomiast ujemnie spadek cen rolniczych na uciążliwość długów, przez zmniejszenie bowiem renty gruntowej utrudnił ich obsługę. Z drugiej strony zjawisko, to, zahamowując obroty ziemią przez niechęć do jej nabywania, obniżało ceny ziemi wywołując częste licytacje. Istotnie załamanie się finansowe następuje w dwóch okresach największego spadku cen zbóż, w 1810—12 r. i 1823—25 r., doprowadzając w niektórych okolicach zadłużenie majątków ziemskich do 83% szacunku.

Zkolei przechodzi dr. Strzeszewski do analizy polityki ekonomiczno-rolniczej w dobie kryzysu. W krótkim okresie Księstwa Warszawskiego trudno jest mówić o jakiegokolwiek zdecydowanej linii politycznej. Zależność od polityki francuskiej, wciągnięcie Księstwa w napoleoński system kontynentalny, z drugiej strony ciągle wojny nie pozwalały na rozwinięcie samodzielnej akcji w dziedzinie gospodarczej. Mogła ona wystąpić w pełni po 1815 r., a właściwie dopiero od 1821 r., gdy kierownictwo jej spoczęło w rękach człowieka tak energicznego i zdecydowanego, jakim był Lubecki.

Polityka interwencyjna Lubeckiego, integralnego protekcjonisty, nie ograniczała się wyłącznie do regulowania stosunków zewnątrz-handlowych, przedewszystkiem z Rosją i Prusami. Polityka jego wewnętrzna łączy się ściśle z organizacją i działalnością Banku Polskiego, w którym koncentruje się popieranie inicjatywy prywatnej drogą kredytów, działalność „Towarzystwa WYROBÓW ZBOŻOWYCH“, żegluga na Wiśle, komisowe transakcje eksportowe zbożem, pożyczki pod zastaw zboża, maki i „krajowych surowców przemysłowych“: wełny, lnu i konopi, wreszcie niezrealizowane projekty budowy składów zbożowych nad Wisłą. W dziedzinie stosunków finansowo-rolnych zastaje rząd Królestwa Kongresowego sytuację niezmiernie trudną. Zarysowują się tu dwa obozy myśli ekonomicznej: społeczeństwo rolnicze traci zaufanie we własne siły i oczekuje pomocy wyłącznie od rządu, rząd zaś chce przeciwnie w majątku społecznym znaleźć podstawę dla odbudowy życia gospodarczego kraju. Zagadnieniu temu poświęca autor dużo miejsca, podkreślając znaczne analogie do stosunków obecnych. Ośrodkiem ich jest powołanie do życia Towarzystwa Kredytowego, w którym koncentruje się cała akcja oddłużeniowa. Jako zarzut przeciwko Lubeckiemu wysuwa autor brak rozwiązania sprawy włościańskiej, „która nie leżała na jego linii wytycznej działalności polityczno - finansowej“.

Książka dr. Strzeszewskiego mimo, że treścią swą sięga w tak dawny okres, jest wprost fascynującą swą żywotnością i aktualnością zagadnień. Czyta się ją z pełnem zaciekawieniem. Powinna wzbudzić szerokie zainteresowanie nie tylko wśród ekonomistów; dzięki swemu łatwemu stylowi, dzięki lekkości z jaką ujęta w niej została strawa naukowa, z przyjemnością i z pożytkiem może być przejrzana również przez każdego myślącego człowieka.

S.

Inż. Szymon Konarski. Wytyczne do projektu oddłużenia.
Nakł. Polskiej Izby Rolniczej. Brześć n/Bugiem 1934 r. Str. 12.

Jest to opublikowany referat, czytany na posiedzeniu Komitetu Związku Izb i Organizacyj Rolniczych dnia 7.IV.1934 r. i poświęcony rozwiązaniu zagadnienia oddłużenia rolniczego.

Autor sądzi, iż najbardziej wskazaną drogą byłoby skomasygowanie wszelkich ciężarów (długów) rolniczych w rękach jednego wierzyciela, a to przez skonwertowanie ich na hipoteczne długoterminowe pożyczki, udzielone przez specjalny do tego stworzony aparat kredytowy.

Aparat ten miałby być uposażony w prawo emisji listów zastawnych, któremi byłiby spłacani dotychczasowi wierzyciele. W zależności od stopnia poświadczanego przez nich zabezpieczenia, wierzyciele mieliby otrzymywać papiery o różnym typie. Wierzytelność gorzej zabezpieczona spłacana byłaby listami niżżej oprocentowanymi, a np. ciężary ulokowane np. w pierwszej ćwiertci wartości majątku konwertowałyby się na listy zastawne 4—5%.

Za emisję tę Państwo, w myśl projektu, przyjmowałoby gwarancję, ponosząc tem samem ryzyko przejęcia niektórych obiektów przy subhastach.

Autor przewiduje, iż Państwo powinno wziąć na siebie cały koszt administracji nowej placówki konwertującej, ze względu na korzyści, które jemu przypadną dzięki „uzdrowieniu wewnętrznego obiegu“.

Wreszcie zastanawia się autor nad ewentualną koniecznością wprowadzenia zakazu hipotecznego zadłużania nieruchomości do momentu spłacania skonwertowanego długu, oraz nad możliwością, w miarę dokonywania upłat zadłużenia, udzielania dalszych pożyczek w celu przeprowadzenia meljoracyj, inwestycji i t. p.

Jeżeli myśl przewodnia o konieczności konwersji zamrożonego krótkoterminowego kredytu rolniczego na długoterminowy kredyt w listach zastawnych jest zupełnie słuszna, to jednak nie można się zgodzić z tak dalece projektowaną generalizacją tej konwersji.

Przedewszystkiem trudno zgodzić się z opinią autora, iż nie jest przeszkodą nie do przebycia wprowadzenie pewnych zarządzeń odnośnie prawnej strony hipotek włościańskich, a to w celu zastosowania tych samych dobrodziejstw dla małej własności. Czyż można nazwać przeszkodą nie do przebycia trudność, którą praktycznie nie da się rozwiązać prędzej, jak w ciągu wielu lat.

Bardzo słusznie, punktem wyjścia projektu autora, są uwagi jego na temat psychologii dłużnika oraz depresji wytwórców przy nazwanym przez niego „przymusie sprzedażowym“, jednakże nie w tym argumencie, ani również w oporze czynników kierujących instytucjami kredytu zorganizowanego w obawie utraty posiadanych stanowisk, należałoby szukać istotnych momentów kierujących na te lub inne tory projektowaną akcję odłużeniową.

W szczególności w świetle tych przedstawionych argumentów wątpliwe się staje, czy istotnie zapłata projektowanemi listami zastawnemi stwarza plan, „który nie będzie hamowany przez te czynniki, a przeciwnie uważany, jako idący im na rękę oraz otwierający drogę do odmrożenia ich sum“. Jest bowiem zasadą, iż każdy kredyt gorzej zabezpieczony bywa wyżej oprocentowany, a każdy kredyt lepiej zabezpieczony może być niżej oprocentowany, gdyż w tej różnicy kryje się pokrycie ponoszonego ryzyka.

Generalne złamanie tej zasady musi pociągnąć za sobą odpowiednie reperkusje na rynku kredytowym.

Nie możnaby się również zgodzić ze zdaniem autora, iż projektowany papier emisyjny będzie posiadać istotną pupilarność, usprawiedliwiającą księgowanie jego według ceny nominalnej. Pupilarność będzie posiadać papier emisyjny wydany na podstawie zabezpieczenia w połowie wartości majątku, w żadnym jednak razie nie będzie mógł jej mieć papier emisyjny emitowany na podstawie zabezpieczeń mieszczących się powyżej 100% wartości obiektu. Nie wydaje się przekonywujący argument autora, który twierdzi, iż wartość rynkowa tych listów będzie stale niższa od nominalnej wartości; że skutkiem tego będzie istniała zawsze możność nabycia subhastowanego majątku za cenę istotnie odpowiadającą jego wartości. Nie można bowiem opierać bezpieczeństwa pupilarnego papieru na ciągłej licytacji obiektów służących, jako zabezpieczenie tego papieru. Niewątpliwem natomiast wydaje się, iż wypuszczone przez tę samą instytucję papiery o równej wartości rentownej muszą spowodować zamieszanie na rynku.

Wątpić więc należy, iż w formie przedstawionej przez autora projekt dałby się zrealizować, jednakże myśl przewodnia znaleźć może przy pracach nad konwersją niektórych kredytów rolniczych, właściwe i odpowiednie zastosowanie.

M. Wierusz Kowalski.

Prof. dr. Wiktor Schramm. Gospodarstwa osadnicze woj. poznańskiego i pomorskiego w roku gospodarczym 1930/31 oraz woj. poznańskiego w roku gospodarczym 1931/32. Poznań 1934. Str. 387.

Ukazał się obszerny tom pod powyższym tytułem, jako jedna z kolejnych prac Zakładu Ekonomji Rolniczej Uniwersytetu Poznańskiego.

Podstawą do opracowania i wydania książki było dążenie do przeprowadzenia analizy form bytowania i ogólnego położenia osadnictwa ziem zachodnich, zachętą zaś możliwość wykorzystania źródła, jakim są zestawienia rachunkowe i bilanse roczne prowadzone przez część tych gospodarstw, z inicjatywy Ministerstwa Reform Rolnych i podległych mu organów.

W pierwszych rozdziałach książki autor wprowadza czytelnika w istotę zagadnienia, które ma być przedmiotem analizy szczegółowej, a więc daje szczegółową charakterystykę badanych gospodarstw, ich położenie, obszar, kategorje, lata powstania, okoliczności towarzyszące temu powstaniu i t. d. Poza tem dużo miejsca poświęca sprawie opieki nad osadnictwem w momencie tworzenia osad, następnie wprowadzania w posiadanie oraz w pierwszym okresie gospodarki, ze specjalnem uwzględnieniem strony finansowej tej opieki, a więc formy kredytu, jego wysokości, warunków udzielania i t. p.

Następuje szczegółowa charakterystyka osadniczych kapitałów, zaangażowanych w gospodarstwach, z podziałem na kapitał ziemi, budynków, zasiewów, inwentarzy żywych i martwych.

Każdy z tych elementów jest bardzo dokładnie przeanalizowany, przyczem autor specjalnie dużo uwagi poświęca zagadnieniu budynków oraz inwentarzy żywych i martwych, wychodząc ze słusznego założenia, iż elementy te mają specyficzne znaczenie dla tego typu badanych gospodarstw, jako będących w stadium tworzenia się.

Na tle analizy stanu faktycznego, jakim jest stan zagospodarowania badanych gospodarstw osadniczych, autor przechodzi do omówienia obrotów w badanych gospodarstwach i przeprowadza szczegółową analizę obrotu gospodarczego, obrotu gospodarstwa domowego i prywatnego, wreszcie do analitycznej oceny wyników gospodarowania.

Należy zaznaczyć, iż autor, opierając się na materiałach rachunkowych prowadzonych na wzorach zalecanych przez Wydział Ekonomiki Drobnych Instytutu Puławskiego w zestawieniach swych stosuje odrębną metodę niż wzmiankowany Wydział.

Zarówno w konkluzjach, jak i w komentarzach poszczególnych elementów analizy autor przestrzega przed generalizowa-

niem wyników obserwacji, mając na uwadze, że materiał, którym rozporządzał nie stanowił zwartej całości, że posiadał wiele braków i niedociągnięć i że został zestawiony z materiałów rachunkowych poniekąd przypadkowo zgromadzonych.

O wartości pracy nie stanowi więc syntetyczne ujęcie problemu, lecz głównie metoda opracowania materiałów statystycznych i rachunkowych.

Jak sam autor zaznacza w konkluzjach, praca ta daje możliwość stwierdzenia, że odpowiednie gromadzenie materiałów opartych na celowo dobranych obiektach, pozwoli na ich opracowanie w formie dającej możliwość wyprowadzenia istotnie wartościowych merytorycznych wniosków.

Inż. E. W-ski.

Prentiss Hedrick Ulysses. A history of Agriculture in the State of New York. Wydane dla „New York Agricultural Sociaty“, New York 1933.

United States Department of Agriculture. Year Book of Agriculture, 1933. Washington 1933. Str. 789.

Doszły naszych rąk z pewnem opóźnieniem dwie interesujące, wymienione wyżej prace; obie o treści historyczno-sprawozdawczej, zawierają szereg cennych informacji i materiałów z dziedziny stosunków rolniczych Stanów Zjednoczonych A. P.

Pierwsza z nich, Prentiss Hedrick'a, daje najprzód analizę warunków, w jakich pierwsi pionierzy europejscy rozpoczynali uprawę ziemi u brzegów Atlantyku. Następne rozdziały poświęcone są wpływowi, jakie wywarły wypadki amerykańskie na politykę europejską. Walka o panowanie nad morzem między Anglią i Francją oraz między Anglią i Holandją kończy się zwycięstwem brytyjskiem. Daje to w Ameryce pierwszeństwo kolonizatorowi anglosaskiemu, który z poszukiwacza przygód i tułacza staje się osiedleńcem i rolnikiem. Obok niego utrzymuje się jednak nadal element francuski i holenderski.

W ciągu pierwszego okresu kolonizacji obszar przyszłego stanu New York zawierał pod dostatkiem ziemi ornej, natomiast silnie dawał się odczuwać brak rąk roboczych. Ziemia była podzielona między kilka nielicznych rodzin. Z czasem mieszkańcy rozwijają lepsze metody produkcji, kolonizacja wzrasta i w końcu XVIII stulecia wschód późniejszych Stanów Zjednoczonych jest już gęsto skolonizowany, kolonja bije własną monetę i zakłada pierwsze instytucje naukowe.

Taką instytucją jest założone w 1791 r. Towarzystwo Popierania Rolnictwa i Manufaktury w Albany. Towarzystwo to zalicza do swoich założycieli szereg jednostek, które przeszły do

historji amerykańskiej. Wydaje ono sprawozdania perjodyczne z zebrań swych członków, na których omawiane są wszystkie aktualne zagadnienia, dotyczące metod wytwórczości rolniczej, jak nawożenie ziemi, hodowla zwierząt (szczególnie zwierząt importowanych z Europy), hodowla jedwabników, sposób używania maszyn i narzędzi rolniczych.

Po kilku przekształceniach towarzystwo to ustępuje miejsca powstałemu w 1832 r. Towarzystwu Rolniczemu Stanu New York. Za przykładem Stanu New York wszystkie inne obszary kolonjalne zakładają podobne towarzystwa szerzące wśród rolników zasady racjonalnej gospodarki.

W połowie XIX wieku, leśnictwo, garbarstwo, wyrób węgla drzewnego, hutnictwo, młynarstwo, cukrownictwo stają się głównymi przemysłami Ameryki. Metody produkcji soli są w owym okresie historii Nowego Świata znacznie ulepszone, produkcja piwa i likierów owocowych stale wzrasta. Dobrej konjunkturze towarzyszy spekulacja. Wielki boom w jedwabnictwie, przewany „szaleństwem jedwabnym“, kończy się katastrofalnym załamaniem. Łącznie z tem przemysł włókienniczy domowy upada pod naporem przywozu wyrobów bawełnianych produkowanych tanio w Stanach Południowych. W ten sposób bawełna wypiera całkowicie len, będący do tego czasu ważnym przedmiotem uprawy w Stanie New York.

Przegląd ogólnej historii gospodarczej Stanu New York kończy się rozdziałem poświęconym drogom oraz typom wozów używanych na wsi.

Przechodząc w drugiej części książki do właściwego jej przedmiotu, to znaczy do historii samego rolnictwa, autor ogranicza się prawie wyłącznie do XIX w. Głównie interesuje go strona ludzka zagadnienia: sposób życia rolnika, jego dom, rodzina, odżywianie, rozrywki, wierzenia i praktyki religijne, stosunki towarzyskie.

W połowie XIX w. następuje wielka zmiana dla rolnictwa—otwarcie kanałów we wszystkich kierunkach Stanów Zjednoczonych, żegluga na jeziorach i rozwój kolei żelaznej znoszą dotychczasowe odosobnienie rolnika. Narzędzia rolnicze ulegają znacznemu ulepszeniu i pozwalają na zwiększenie produkcji przy mniejszym nakładzie pracy. Praca na wsi staje się mniej trudna, a za to bardziej intratna. Rolnik ma więcej wolnego czasu, kształci się i ulepsza swój byt. Towarzystwa rolnicze i praca techniczna uczą go coraz lepszych metod uprawy, organizacji gospodarstwa, a w szczególności hodowli. Ze zwiększeniem pogłowia łączy się rozwój przetwórczości zwierzęcej. Wślad za nią idzie ogrodnictwo stanowiące zawsze dopełnienie bardziej rozwiniętego ustroju rolniczego.

Rozdział poświęcony pomocy państwowej dla rolnictwa zawiera informacje o ustawodawstwie rolniczym. Państwo popiera i organizuje targi i stwarza szkolnictwo rolnicze.

Książka zakończona jest rozdziałem dotyczącym stosunków między miastem a wsią, w szczególności ruchu migracyjnego oraz mechanizacji produkcji.

Wydany przez Departament Rolnictwa „*Rocznik Rolnictwa*“ zawiera w dziale opisowym tomu za rok 1933 raport sekretarza generalnego Departamentu p. t. „Rok w rolnictwie“, artykuł przedstawiciela biura ekonomicznego p. t. „Rolnictwo a kryzys światowy“, szereg artykułów, dotyczących głównych gałęzi wytwórczości rolniczej, a mianowicie: bawełny, pszenicy, paszy, hodowli, bydła, mleczarstwa, drobiarstwa, ogrodnictwa i warzywnictwa, wreszcie artykuł poświęcony zagadnieniom organizacji gospodarstwa wiejskiego. Bardzo bogaty dział statystyczny zawiera na 378 stronicach tablice dotyczące powierzchni obsiewów, produkcji, handlu wewnętrznego, przetwarzania i t. d.: ziarna, bawełny, cukru, tytoniu, owoców, warzyw, oraz innych produktów rolnych; statystykę pogłowia, handlu, uboju i t. d.: bydła, kóz, owiec, koni, trzody, mułów, osłów; dalej statystykę mleczarstwa i drobiarstwa, wreszcie statystykę handlu zagranicznego produktami rolniczymi.

W raporcie sekretarza generalnego zostały omówione poszczególne zagadnienia ekonomiczne rolnictwa amerykańskiego, jak: ceny, kredyt zbiory, handel zagraniczny oraz zagadnienia ogólne, jak: prace doświadczalne i naukowe, oświata rolnicza i t. p.

W artykule poświęconym oddziaływaniu kryzysu światowego na koniunkturę rolniczą autor zwraca szczególną uwagę na rozpiętość między cenami a kosztami w rolnictwie, przyczem stwierdza, iż koszty te uległy w niektórych swych elementach poważnej redukcji. Pozostaje jednak jeszcze cały szereg kosztów, które nie zostały zmniejszone i utrudniają sytuację rolnictwa.

Bardzo wyczerpujący artykuł o *bawełnie* dotyczy w pierwszym rzędzie konkurencji, z jaką spotyka się produkcja amerykańska i to zarówno ze strony innych państw produkujących bawełnę, jak i ze strony innych tekstyljów. W walce konkurencyjnej najważniejszą rolę odgrywa gatunek towaru. Artykuł zawiera szereg wskazówek dotyczących produkcji i obrotu bawełną. Osobny dział artykułu poświęcony jest walce ze szkodnikami. Artykuł kończy się wykazaniem korzyści płynących z tworzenia organizacji producentów tego samego gatunku bawełny (One - variety Communities).

Rozdział poświęcony *pszenicy* zawiera na wstępie uwagi odnoszące się do kryzysu w tej dziedzinie produkcji, przyczem autor stwierdza, że ekonomiczna sytuacja pszenicy znajduje się pod wpływem nadwyżek produkcji oraz ograniczeń w obrocie międzynarodowym. O ile chodzi o dalszą przyszłość, to produkcji amerykańskiej grozi coraz bardziej konkurencja innych kra-

jów, które przy tańszej robociźnie stosują amerykańskie metody i najnowsze amerykańskie urządzenia i maszyny. Dział techniczny artykułu zawiera dane dotyczące gatunków hodowanych w Ameryce oraz metod nawożenia ziemi, płodozmianów, uprawy, zasiewów, zbiorów i walki ze szkodnikami.

O ile chodzi o produkcję pasz ($\frac{2}{3}$ obszarów rolnych jest w Stanach Zjednoczonych przeznaczona na produkcję pasz), to sytuacja tu jest lepsza niż w dziedzinie zboża.

W dziedzinie produkcji zwierzęcej, stosunkowo najlepiej przetrzymuje kryzys *drobiarstwo i produkcja jaj*.

W ostatnim artykule części opisowej, dotyczącej organizacji gospodarstw rolnych stwierdza się odporność rolnika amerykańskiego w obliczu trudności gospodarczych i jego zdolność do szybkiego dostosowywania się do zmienionych warunków.

St. B.

BIBLIOGRAFJA PIŚMIENNICTWA EKONOMICZNO-ROLNICZEGO.

1. Wiadomości ogólne, historia i geografia społeczno-gospodarcza, statystyka, monografie terenowe.

I v i n s k i s Z e n o n. *Geschichte des Bauernstandes in Litauen von dem ält. Zeiten bis zum Anfang d. 16 Jahrh.* (Historja włościaństwa na Litwie od najdawniejszych czasów do początku 16 stulecia). Berlin, 1933. Str. 264.

P r e n t i s s H e d r i c k U l y s s e s. *A History of Agriculture in the State of New York.* (Historja rolnictwa w stanie New York). Wyd. New York Agricultural Society. New York 1933.

Statystyka mleczarstwa w Wielkopolsce. Spis mleczarń za lata 1931 i 1932. Opr. przez Wielkopolską Izbę Rolniczą. Poznań 1934. Str. 52.

2. Ogólne zagadnienia ekonomiczno-rolnicze.

C a r o L e o p o l d prof. . Zmierzch kapitalizmu. Odbitka z „Dziennika Poznańskiego”. Poznań 1934, str. 48.

P o n i a t o w s k i J ó z e f. *Meteorologja gospodarcza.* Odbitka z „Gospodarki Narodowej”. Warszawa 1934. Str. 45.

3. Struktura rolna, osadnictwo, parcelacja, komasacja, inwestycje.

F r a n g e s O. dr. *La réforme agraire en Yougoslavie.* (Reforma rolna w Jugosławiji). „Bulletin mensuel de renseignements économiques et sociaux”. Rome 1934. Nr. 3—8.

K i n t e F r i t z. *Die ländlichen Siedlungen in verschiedenen Klimazonen.* (Osadnictwo w rozmaitych rejonach klimatycznych). Wyd. Hirt., Breslau 1933. Str. 208.

L e s t i n a V. *Encouragement aux améliorations hydrauliques en Tchécoslovaquie*. (Popieranie melioracji w Czechosłowacji). „L'Est Européen Agricole“. Paris 1934. Nr. 10. Str. 59-63.

M a h r A l e k s a n d e r. *Die Stadtrandsiedlung*. (Osadnictwo podmiejskie). Wien 1933. Str. 47.

P o w i e r z a B o l e s ł a w inż. *O sfinansowaniu melioracji Polesia w warunkach 1934 r.* Odbitka z „Inżynierji Rolnej“. Warszawa 1934. Str. 20.

Q u a n t e P e t e r. *Möglichkeiten u. Grenzen der bäuerlichen Siedlung besonders im Hinblick auf die Arbeitslosigkeit*. (Możliwości i granice osadnictwa włościańskiego, ze specjalnem uwzględnieniem bezrobocia). „Nationalökonomie Statistik“ 139. Berlin 1933. Str. 833—864.

S u l i m i e r s k i T a d e u s z. *Osadnictwo i ruchy etniczne a klimat*. „Roczniki dziejów Społecznych i Gospodarczych“. Warszawa 1934. T. 3. Str. 56.

Ś w i a t k o w s k i H e n r y k, poseł na Sejm. *Ustawa o uregulowaniu prawa własności gruntów oddanych w drodze parcelacji w posiadanie nabywców*. Znowelizowany tekst, komentarz i motywy ustaw. Biblioteka Prawnicza. Warszawa 1934. Str. 38.

S c h r a m m W i k t o r, prof. dr. *Gospodarstwa osadnicze woj. poznańskie i pomorskie w r. gosp. 1930/31 oraz poznańskiego w 1931/32 r.* Poznań 1934, Str. 387.

W ö h r m a n n O t t o dr. *Das Reichserbhofrecht*. (Komentarz do ustawy o dziedziczeniu zagród). Berlin 1934. Str. 508.

4. Socjologia wsi, emigracja, zagadnienie pracy.

F e r e n c i I m r e. *Trudności demograficzne międzynarodowej polityki społecznej*. Wyd. Tow. Ekonomicznego. Kraków 1934.

L a n d a u L u d w i k. *Dochody z pracy najmniej w 1929 r.* Wyd. Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen. Warszawa 1934. Str. 59.

P t a s i ń s k i C e c y l j a n. *Rzemiosło w Polsce współczesnej*. Lublin 1934. Str. 236.

T a y l o r C a r l C. *Rural sociology in its economic, historical and psychological aspects*. (Socjologia wsi w oświeceniu ekonomji, historii i psychologii). Wyd. Herper. London 1933. Str. 708.

V i n c k e E b e r h a r d dr. *Neubildung deutschen Baurntums und Persönlichkeitswerte des Neubauern*. (Nowe ukształtowanie niemieckiego włościanstwa i osobiste wartości nowego włościanina). „Berichte über Landwirtschaft“. Berlin 1934. T. XIX. Z. 3. Str. 385—410.

5. Oświata rolnicza (szkolnictwo, oświata pozaszkolna).

K a l t e n b a c h D. *L'enseignement agricole au Canada*. (Szkolnictwo rolnicze w Kanadzie) „Bulletin mensuel de renseignements techniques“. Rome. 1934. Nr. 8. Str. 378—385.

6. Samorząd rolniczy, instytucje i organizacje rolnicze, spółdzielczość.

B a r g i e l J a n. *Spółdzielczość faszystowska w Italji*. „Spółdzielczy Przegląd Naukowy”. Warszawa 1934. Zesz. 7—8. Str. 52—62.

B o r k i e w i c z S e w e r y n. *Historja organizacyj społeczno-rolniczych w woj. kieleckiem (1898—1933)*. Wyd. Kieleckiej Izby Rolniczej. Kielce 1934. Str. 200.

H u l e w i c z W a c ł a w. *Stanowisko zorganizowanego rolnictwa pomorskiego wobec aktualnych zagadnień ruchu spółdzielczego*. Nakł. Zw. Rewiz. Spółdz. Roln. w Toruniu. Toruń 1934. Str. 8.

L u t o s ł a w s k i J a n dr. *Wahania myśli rolniczej*. Skł. gł. Księgarnia Rolnicza. Warszawa 1934. Str. 55.

M i h a i l o f f I r a n. *Les coopératives agricoles en Bulgarie*. (Spółdzielnie rolnicze w Bułgarji). „Bulletin mensuel de renseignements économiques et sociaux”. Rome 1934. Nr. 8. Str. 309—322.

Polskie ustawodawstwo spółdzielcze pod redakcją Ksawerego Pomijskiego, przewodniczącego Rady Spółdzielczej. Nakł. Spółnoty Pracy. Warszawa 1934. Str. 62.

Ustawa z dn. 29 października 1920 r. o spółdzielniach w brzmieniu obowiązującym od 9 maja 1934 r. Wyd. Związku Spółdz. Spoż. Rzpłitej. Warszawa 1934. Str. 57.

W e y d l i c h K a z i m i e r z. *Działalność pisarska Franciszka Stefczyka*. „Spółdzielczy Przegląd Naukowy”. Warszawa 1934. Zesz. 7—8. Str. 3—17.

7. Produkcja rolna.

B l a c k m a n G. E. *Investigations on the intensive system of grassland management*. (Badania nad intensyfikacją uprawy pasz zielonych). „The Empire Journal of Experimental Agriculture” I. London. 1934. Str. 253—269.

C a p o n e S. *Céréales*. (Zboża). „Bulletin mensuel de statistique agricole et commercial”. Rome 1934. Nr. 7. Str. 517—524.

C a s t o l d i E. *L'allevamento degli animali nobili da pelliccia*. (Podręcznik hodowli szlachetnych zwierząt futerkowych). Milano 1934. Str. 354.

Les directives de la politique polonaise des céréales. (Polska polityka zbożowa). „L'Est Européen Agricole”. Paris 1934. Nr. 10. Str. 7—19.

K o c h H. *Der Anbau von Öl-und Spinnplanzen*. (Uprawa roślin oleistych i włókniстых). Wyd. Deutsche Landwirt. Ges. Berlin 1934. Str. 52.

V a n d e r M e e r W. C. *De ekonomische beteekenis van groen-voederbouv*. (Gospodarcze znaczenie uprawy pasz zielonych). „Landbouwkundig Tijdschrift” 45. Kopenhaga 1934. Str. 619—627.

M i n n e m a n P. G., H i l l E. B. *A farm management study of crop production practices*. (Studjum agroorganizacyjne o sposobach produkcji). State College Bull. 241. Michigan. 1934. Str. 58.

Pietruszczyński Zygmunt prof. *Uprawa rzepaku i rzepiku*. Poznań 1934. Str. 85 z 11 rys.

Prokes Antonin. *Régularisation de la production agricole en Tchécoslovaquie*. (Regulowanie produkcji rolnej w Czechosłowacji). „L'Est Européen Agricole“ Paris. 1934. Nr. 10. Str. 50—55.

Riede-Bonn W., Revald-Homburg B. *Beitrage zur Sojafrage*. (Przyczynki do zagadnienia soi). „Die landw. Versuchstationen“ 117. Berlin 1933. Str. 313—336.

Sakowicz Stanisław. *La nouvelle loi polonaise sur la pêche*. (Nowa ustawa polska o rybołówstwie). „L'Est Européen Agricole“ Paris 1934. Nr. 10. Str. 26—29.

Saseci O. *Les efforts pour appliquer les principes économiques dans la production agricole en Tchécoslovaquie*. (Wysiłki w kierunku zastosowania praw ekonomicznych w dziedzinie produkcji rolnej w Czechosłowacji). „L'Est Européen Agricole“. Paris 1934. Nr. 10. Str. 42—49.

Schlange-Schöningen H. *Futterwirtschaft von heute*. (Gospodarka paszami w dobie obecnej). Wyd. P. Parey. Berlin 1934. Str. 78.

Taussig Stefan. *La production animale, le commerce des produits animaux et la crise économique mondiale*. (Produkcja zwierzęca i handel produktami zwierzęcymi a kryzys światowy). „Bulletin mensuel de renseignements économiques et sociaux“. Rome 1934. Nr. 7. Str. 265—278.

Taussig Stefan. *Die Schafzucht in den überseeischen Woll- und Schafleischausfuhrländern*. (Hodowla owiec w eksportujących krajach zamorskich). „Berichte über Landwirtschaft“ zesz. spec. Berlin 1934. Str. 39.

8. Ekonomia gospodarstw wiejskich i rachunkowość rolnicza.

Ludkiewicz Zdzisław, prof. *Nawozy sztuczne. Wskazówki dla gospodarstw małych i wielkich, jak postępować w dobie kryzysu*. Nakł. Księgarni Rolniczej Tow. Ośw. Roln. Warszawa 1934. Str. 33.

Strobl. *Die Rentabilität der niederöster Landwirtschaft* (Rentowność rolnictwa dolno-austriackiego). Wien 1934. Str. 42.

9. Rynek wewnętrzny, spożycie, organizacja zbytu, urządzenia rynkowe

Böcker H. *La réglementation du marché des céréales en Allemagne*. (Uregulowanie rynku zbożowego w Niemczech). „Bulletin mensuel de renseignements économiques et sociaux“. Rome 1934. Nr. 8. Str. 353—358.

Górski Marjan prof. dr. *Opis i własności nawozów azotowych krajowej produkcji*. Poznań 1934. Str. 22.

Lebedow A. Sserdjukow W. *Metod standartisaciji lina dolgansa*. (Metody standaryzacji włókna lnu). Trudy prikl. boł. i pr. Ser. 11. Nr. 4. Moskwa 1934. Str. 3—20.

M i a n o w s k i H e n r y k, B e r g e r L u d w i k. *Len w polskiej strukturze gospodarczej*. Z przedmową Prof. Stefana Schmidta. Nakł. Tow. Ekonomicznego. Kraków 1934. Str. 93.

N a w r o c k i B e n e d y k t i n ż. *Uwagi o badaniu rynku zbytu. Z przedmową prof. E. Lipińskiego*. Wyd. Ligi Pracy. Warszawa 1934. Str. 43.

Z a j d e n m a n. M. i n ż. *Handel wobec kartelizacji przemysłu*. Warszawa 1934. Str. 69.

10. Ceny i zagadnienia konjunkturalne.

B e r t r a m R i c h a r d. *Der Einfluss von Preisänderungen landwirtsch. Produkte und Prod. — mittel auf Rothertrag u. Reinertrag landw. Betriebe Ostpreussens*. (Wpływ cen artykułów rolniczych i środków produkcji na dochód surowy i czysty w gospodarstwach rolnych Prus Wschodnich). Berlin 1934.

L i p i ń s k i E d w a r d p r o f. *Analiza rynku. Badanie konjunktur gospodarczych i rynku zbytu*. Warszawa 1934. Str. 12.

K a l e c k i M i c h a ł, L a n d a u L u d w i k. *Szacunek dochodu społecznego w 1929 r.* Nakł. Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen. Warszawa 1934. Str. 54.

11. Rynki światowe, handel zagraniczny, cła, premje, reglamentacja obrotu.

N i e l s e n R. *Smörordningen*. (Uregulowanie wywozu masła w Danji). Vort Landbrug 53. Kopenhaga 1934.

L a n e - F o x - K o m m i s s i o n. *Regulation of supplies of bacon and hams*. (Uregulowanie przywozu bekonów i mięsa). „The Journal of the Ministry of Agriculture“ 40. London 1934. Str. 16.

S e i b u l e s c o A l e x a n d r e. *Les résultats du régime de la réglementation de l'importation en Roumanie au cours de l'année 1933*. (Wyniki systemu reglamentacji przywozu do Rumunii w 1933). „L'Est Européen Agricole“. Paris 1934. Nr. 10. Str. 30—41.

W. Z. *L'Entente agricole polono - allemande*. (Porozumienie rolnicze polsko-niemieckie). „L'Est Européen Agricole“. Paris 1934. Nr. 10. Str. 20-25.

13. Stan finansowy rolnictwa, kredyt, podatki, inne świadczenia publiczne.

A d a m i e c k i W a c ł a w, p r o f. *Rola instytucji ubezpieczeniowych w akcji zapobiegania wypadkom przy pracy*. Warszawa 1934. Str. 74, tabl. 7.

K o n a r s k i S z y m o n i n ż. *Wytyczne do projektu oddłużenia*. Projekt czytany na posiedzeniu w Zw. Izbi Org. Roln. Nakł. Poleskiej Izby Rolniczej. Brześć n/B. 1934. Str. 13.

A r c o l e o F. *L'assurance - grêle en Tschécoslovaquie*. (Ubezpieczenia od gradobicia w Czechosłowacji). „Bulletin mensuel de renseignements économiques et sociaux“ Rome 1934. Nr. 8. Str. 344—353.

Wiśniewski Józef. *Rozkład dochodów wg. wysokości z 1929 r.* Wyd. Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen. Warszawa 1934.

Wladigeroff Theodor. *Die Problematik des modernen Agrarkredits* (Problemy nowoczesnego kredytu rolnego). Landw. Jb. Berlin 1934. Str. 431—480.

14. Przemysł rolny i polityka przemysłowa.

Safarewicz Aleksander prof. dr. *Tkaniny lniane pod względem higienicznym*. Nakł. Tow. Lniarskiego. Wilno 1934. Str. 23.

Tuckey S. L. Ruehe H. A. et Alark G. L. *Application des rayons X aux recherches de technologie laitière*. (Zastosowanie promieni X w badaniach w dziedzinie technologii mleczarskiej). „Bulletin mensuel de renseignements techniques“. Rome 1934. Nr. 7. Str. 335—342.

15. Stan ogólny rolnictwa w innych krajach, sprawozdania zagraniczne

B. M. *Plan pour la défense de l'économie nationale dans la République Argentine*. (Plan obrony gospodarstwa narodowego w Republice Argentyńskiej). „Bulletin mensuel de renseignements économiques et sociaux“. Rome 1934. Nr. 8. Str. 339—344.

Hamilton L. Freund R. *Weizenwirtschaft und Agrarkrise in Westkanada*. (Gospodarka pszenicą i kryzys w zachodniej Kanadzie). „Berichte über Landwirtschaft“. Berlin 1934. T. XIX. z. 3. Str. 411—442.

Lire stock improvement scheme. Report for the year ended march 31, 1933. (Plan hodowli zwierząt, raport z roku gospodarczego zakończonego 31 marca 1933. „The Journal of the Ministry of Agriculture“ 40. London 1934. Str. 23.

Moskovits St. *Lage der italienischen Fleischerzeugung* (Sytuacja produkcji mięsa w Italji). „Berichte über Landwirtschaft“ Berlin 1934. T. XIX. z. 3. Str. 481—492.

Owtschinnikow A. prof. dr. *Die Gemüsegewirtschaft in Sowjetrussland*. (Produkcja warzyw w Rosji Sowieckiej). „Berichte über Landwirtschaft“ Berlin 1934. T. XIX. z. 3. Str. 442—466.

Yearbook of Agriculture 1933. (Rocznik rolnictwa 1933 r.). Wyd. Department of Agriculture. Washington 1934. Str. 790.

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA.

RECENJE I SPRAWOZDANIA.

Spis rzeczy: Józef Poniatowski. Meteorologia gospodarcza. — T. K. Zdzisław Łopieński. Uwagi o polityce gospodarczej w Polsce. — S. Ferdinand Fried. Die Zukunft des Aussenhandels. — Durch Innere Marktordnung zur Aussenhandelsfreiheit — St. B. Powstawanie nowego niemieckiego stanu chłopskiego i wartości osobowe osadnika na chłopskim gospodarstwie. „Berichte über Landwirtschaft“ Band XIX. Heft 3. — Inż. Józef Niepołomski.

Józef Poniatowski. Meteorologia gospodarcza. Nakł. „Gospodarki Narodowej“. Sp. wyd. z o. o. Warszawa, 1934, Str. 45.

Oznaczenie położenia własnego i położenia nieprzyjaciela, pisze p. Poniatowski, a więc rozpoznanie, nie powinno być elementem tylko taktyki. Zadania te równie wielkie znaczenie powinny mieć w polityce ekonomicznej. Rozpoznanie w życiu gospodarczym, to djagnoza jego faz rozwojowych. Za charakterystyczną cechę dla dzisiejszej fazy rozwojowej uważa autor „przedewszystkiem intensywny proces koncentrowania dyspozycji“, który to proces, rozpoczęty już w ewolucji XIX w., w rozmaitych krajach przebiega z nierówną szybkością i niezawsze z tych samych wpływając źródeł. I mimo tego, że koncentracja dyspozycji przybiera tu i ówdzie odmienne formy, djagnoza stadium rozwojowego brzmiałaby: „płyniemy z falą koncentrowania dyspozycji, ograniczania swobody gospodarczej jednostek, przyczem równolegle postępuje jeszcze skupianie dyspozycji przez grupy interesów partykularnych i przejmowanie przez władzę publiczną“.

Na pytanie, czy kryzys obecny ma charakter strukturalny, czy konjunkturalny, autor przychyła się do twierdzenia, że jest on konjunkturalnym, przyczem za wystarczającą przyczynę jego przewlekłości można uważać zahamowanie procesów likwidacyjnych. Zasadniczym błędem wielu polityków ekonomistów było to, że oczekiwali oni dla obecnego cyklu konjunkturalnego ściśle podobnego przebiegu, jak dla poprzednich. Tymczasem w okresach głębokich przemian strukturalnych, cykle konjunkt-

turalne muszą wykazywać mniejszą regularność, co jednak nie może oznaczać, że przesilenie ma swe źródła w przemianach strukturalnych, a więc, że jest przesileniem strukturalnem. Jeżeli chodzi o polskie stosunki, to luki w przystosowaniu się do tworzonej sytuacji widzi autor: 1) w wysokości cen artykułów przemysłowych, 2) w dziedzinie kredytu, 3) w braku selekcji własności przedsiębiorstw i ich kierowników, 4) w przystosowaniu budżetów publicznych.

Wobec narastającego procesu koncentrowania podaży, jest do pomyślenia zajęcie 3 różnych postaw: 1) sprzeciw, 2) współdziałanie, 3) neutralność, ewentualnie z odchyleniami w jednym z poprzednich dwóch kierunków. Autor, odrzucając pierwszą możliwość, uważa ją za nieaktualną ze względu na zbyt dalekie przesunięcia się procesów gospodarczych w omawianym kierunku, zwłaszcza, że nie można również przeoczać zwiększenia się wpływów czynników pozagospodarczych na politykę ekonomiczną. Także jednak przyśpieszenie tempa koncentrowania dyspozycji nie odpowiada p. Poniatowskiemu, gdyż stosunki polskie niezupełnie dojrzały do tego napięcia interwencjonizmu, z jakim ma się do czynienia już obecnie. Pierwszem zadaniem zatem byłoby wyrównanie przed przodowaniem. Dlatego za najwłaściwszą drogę dla Polski na lata najbliższe w stosunku do światowej ewolucji ustrojowej, uważa autor raczej politykę rezerwy i czynnego wyczekiwania, t. zn. szarmonizowania, w logiczną całość tego interwencjonizm, który już posiadamy siłą faktów, przy równoczesnym wysiłku w kierunku wytworzenia własnych kapitałów, Autor podkreśla że stopień obarczania Państwa odpowiedzialności za przebieg procesów gospodarczych jest u nas niewspółmiernie wielki w stosunku do rzeczywistości. Przeciwnie, jest w Polsce konieczność odwrotnego stosunku, a zatem istnieje potrzeba zwiększenia u obywateli poczucia tej odpowiedzialności. Po tej linii zdąży 1) stosowanie interwencji pośredniej, 2) stałość, prostota i dostępność polityki gospodarczej, 3) odpowiednia propaganda. Jako przykład najbardziej jaskrawego zaniedbania powyższych postulatów występują P. Z. P., których zdolność interwencyjna jest słaba, polityka — zakonspirowana, propaganda — wpajająca w społeczeństwo wiarę we wszechmoc tej instytucji.

Polityka gospodarcza Państwa, która już przejęła znaczną część dyspozycji, powinna dążyć w okresie depresji do osiągnięcia następujących celów: 1) zapewnienia trwałego, dodatniego kierunku rozwoju gospodarczego — jak w każdym innym momencie, 2) stworzenie warunków zdrowego przebiegu następnego cyklu, 3) możliwie rychłego i zdecydowanego przejścia od depresji do poprawy. Przy omawianiu tych punktów autor porusza zagadnienia deflacji, zniżki cen związanych, oddłużenia w rolnictwie. Autor szczególnie podkreśla wagę procesów likwidacyjnych, które obecnie nie mogą odbywać się samoczynnie,

muszą być dyktowane przez Państwo. Wynikiem ich muszą być wyrzeczenia się i ofiary; żądanie ich jest uzasadnione istotną wspólną potrzebą, która powinna polegać na świadomości, że inaczej poprawa nie nastąpi, względnie, że przyjdzie opóźniona.

Omawianą broszurę p. Józefa Poniatowskiego należy polecić każdemu. Pierwszorzędną wartością jej jest wyzwolenie się z doktrynerskiego sposobu myślenia, podejście do zagadnień gospodarczych podobnie jak meteorolog, który stwierdziwszy stan faktyczny, na podstawie znajomości praw rządzących, drogą logicznego myślenia stawia prognozę; nie może być ona uważaną za wyrocznię, posiada natomiast tylko wtedy wartość, gdy podane są przesłanki i metody rozumowania. W broszurce p. Poniatowskiego jest coś nowoczesnego, pewne ujęcie o swoistym charakterze, tak bardzo różne od wywodów ekonomistów przedwojennego typu. Nie wieje z niej bynajmniej optymizm, a jednak daje czytelnikowi wiele satysfakcji; jest tam otwarte spojrzenie w teraźniejszość i przyszłość gospodarczą Polski, niema w niej wspomnień i rad co robić, by wróciło to co było, — i dlatego musi się podobać młodemu pokoleniu.

T. K.

Zdzisław Łopieński. Uwagi o polityce gospodarczej w Polsce. Nakł. „Gospodarki Narodowej”. Sp. wyd. z. o. o. Warszawa, 1934 r. Str. 46.

Broszura p. Łopieńskiego zawiera kilka szkiców z dziedziny pewnych odcinków naszej polityki gospodarczej.

W pierwszym z nich „Sytuacja przemysłu i handlu w Polsce” obrazuje autor słabą pozycję naszego średniego i drobnego przemysłu oraz handlu, w walce z centralami wielkiego przemysłu zagranicznego, posiadającymi bazy operacyjne w Polsce. Preponderancja funkcji i produkcji przemysłowej zaznacza się w dużej mierze kosztem niedorozwoju produkcji rolniczej; staje się to widoczne przy zakupie wyrobów przemysłowych gotowych i surowców przez rolnictwo, i w sprzedaży surowców rolnych przemysłowi krajowemu, w których to czynnościach rolnictwo występuje, jako element niezorganizowany przeciw scentralizowanemu biurom sprzedaży artykułu skartelizowanego. Gorsze szanse naturalne rolnictwa wobec przemysłu stwierdza wyraźniej jeszcze następny artykuł: „Przemysł wobec rolnictwa”. Streszczają się one w zdystansowaniu organizacji rolnictwa w porównaniu do organizacji i przemysłu, w których przemysłowiec w przeciwieństwie do rolnika potrafił zająć stanowisko własnego kupca i bankiera. Tem należy tłumaczyć konieczność stosowania środków nadzwyczajnych dla ratowania rolnictwa w czasie kryzysu.

Trzeci szkic daje rzut oka na sprawy eksportu przemysłu dumpingowego. Niezamierzone rezultaty dumpingu są, zdaniem

autora, zbyt głębokie, aby wolno było przechodzić nad nimi do porządku dziennego. Czwarta praca dotyczy monopolów importu; stara się ona ustalić tezę, że najważniejszą kwestją w obrocie zagranicznym nie jest forma handlu, ale metoda wykorzystania uprzywilejowanej w okresie nadprodukcji pozycji odbiorcy. Ostatni artykuł, może najmniej ciekawy, dotyczy reglamentacji stopy procentowej. Ubocznie poruszone są w nim żywotne zagadnienia wynagrodzenia za posiadanie i dyspozycję kapitału, oraz właściwego podziału dochodu społecznego.

Ogólnie biorąc omówione szkice zawierają jedynie jakby fragmenty obszerniejszych przyczynków do polskiej polityki gospodarczej. Punktem, wspólnym im wszystkim, wydaje się być chęć ustalenia tego, co możnaby nazwać metodą interwencyjnego działania. Takie podejście, niezmiernie ciekawe z punktu widzenia rozwiązywania specyficznie polskich zadań polityki gospodarczej, stawia broszurę p. Łopieńskiego w rzędzie wartościowych studjów nad współczesnem życiem gospodarczem Polski.

S.

Ferdinand Fried. Die Zukunft des Aussenhandels — Durch Innere Marktordnung zur Aussenhandelsfreiheit. Jena 1934.

Książka ta z tego względu zasługuje na uwagę, że stanowi do pewnego stopnia wykładnik oficjalnej teorii narodowo-socjalistycznego Urzędu Chłopskiego (Reichsbauernamt). W przedmowie autor zaznacza, że bodźcem do napisania tej pracy był odczyt wygłoszony przez Wodza Chłopsstwa Rzeszy na jednym posiedzeń Izby Handlu Zagranicznego w Hamburgu. Rozprawa jest zresztą poprzedzona słowem wstępnem, podpisanem przez p. R. Walthera Darré.

Książka zaczyna się od uwagi o „cudzie ożywienie rynku wewnętrznego“, który jest przede wszystkim dziełem „żołnierza i polityka — do których należy tworzenie historii“. O ile w dziedzinie handlu zagranicznego rząd narodowo-socjalistyczny nie osiągnął jeszcze takich sukcesów jak nawewnątrz, to dlatego, że ten udział gospodarstwa narodowego w znacznej mierze zależy od wypadków, na które rząd Rzeszy nie ma wpływu. Niemniej i tu trzeba będzie dokonać radykalnych zmian, gdyż liberalizm tak poplątał stosunki w tej dziedzinie, iż rozwiązać tego węzła nie można — trzeba go przeciąć mieczem.

Odwrócenie się Niemiec od gospodarki światowej nie oznacza zerwania z pokojową współpracą gospodarczą — przeciwnie, Niemcy pragną ożywienia wymiany handlowej między państwami, lecz widzą, iż dotychczasowe środki zawiodły i że trzeba wstąpić na zupełnie nową drogę.

W systemie liberalistycznym handel zagraniczny jest celem

samym w sobie, gdyż stanowi poważną gałąź życia gospodarczego. Popieranie eksportu dokonywane jest kosztem rynku wewnętrznego, zaś przywóz ma tylko o tyle rację bytu, o ile stanowi środek do zwiększenia wywozu. W ten sposób istniała w Niemczech tendencja do poświęcenia produkcji rolnej dla zdobycia rynków zbytu dla przemysłu eksportowego.

Ustrój narodowo-socjalistyczny odwrócił ten porządek rzeczy: wywóz nie jest już celem samym w sobie, lecz tylko środkiem, prowadzącym do celu. Ożywienie życia gospodarczego Niemiec przyjść może tylko od wewnątrz — na to potrzeba surowców, zaś za import tych surowców należy płacić wywozem. Oczywiście, zadłużenie Niemiec utrudnia sytuację, gdyż eksport w dużej części przeznaczony jest na spłatę długów.

W świecie kapitalistycznym, w którym rządzi interes jednostki, regulatorem życia gospodarczego, a w szczególności handlu międzynarodowego jest cena. Narodowy socjalizm chce się wyzwolić z pod panowania ceny i oddać w ręce państwa reglamentację handlu Niemiec z zagranicą.

Autarkja w pojęciu narodowo-socjalistów oznacza nie zupełnie zamknięcie się w sobie, lecz tylko podporządkowanie się wymiany międzynarodowej interesom narodowym. Istnieją więc dwie zasady, na których ma się opierać ekonomiczny system Niemiec: nazewnątrz autarkja, wewnątrz zaś — ład. Mechanizm cen okazał się niewystarczającym regulatorem życia gospodarczego. Autor wskazuje na wypadek nadmiernego urodzaju przy nieelastycznym popycie. W nowym ustroju wysokość produkcji powinna być dostosowana do zapotrzebowania w drodze bezpośredniej ingerencji (o sposobie bezpośredniego dostosowania urodzajów do zapotrzebowania autor milczy). Nowa gospodarka będzie gospodarką pokrywania potrzeb (Bedarfsdeckungswirtschaft) — państwo winno regulować podaż: tu zwiększyć produkcję, tam zmniejszyć, tu nadmiar wywieźć, tam zaś zastąpić niedobór przywozem.

Głównym jednak celem jest maksymalne wykorzystanie możliwości wewnętrznej wytwórczości. Skoro rynek jest uporządkowany, rząd może mieć w każdej chwili dokładny obraz gospodarki narodowej i w każdej chwili określić ilość potrzebnego przywozu. Przywóz ten może nawet wzrastać, o ile odpowiada to podwyższeniu poziomu życiowego, byleby zasadniczy warunek był spełniony, a mianowicie by minimalne zapotrzebowanie było pokryte własną produkcją.

Minimalne zapotrzebowanie — to w pierwszym rzędzie wyżywienie narodu. Na pokrycie tego zapotrzebowania nie można szukać źródeł zagranicą i stale te źródła zmieniać w pogoni za najniższą ceną. Przeciwnie, zasadą nowego ładu jest zapewnienie wyżywienia narodu we własnym kraju; cena jest przytem obojętna.

Autor cytuje w tem miejscu Fichtego, który w najczarniej-

szych barwach przedstawia przyszłość kraju, podporządkującego całą swoją wytwórczość wymianie międzynarodowej. Niemcy stały się kolonią przemysłową, która sprowadza surowce, a wywozi towary gotowe. Jest to dla narodu niebezpieczne, gdyż odciąga ludność od rolnictwa i uzależnia kraj od zagranicy.

Aby uchronić rynek wewnętrzny przed podażą po niższych cenach towarów, pochodzących z zagranicy, liberalizm stosował ochronę celną. System ten jednak nie dał pożądaných rezultatów, gdyż uznawał wszechwładne panowanie ceny — źródło wszelkiego zła. Zmiany w wysokości stawek celnych nie mogły nadążyć za wahaniami cen. Przejście do nowego systemu stanowią kontyngenty przywózowe, gdyż wykluczają cenę, jako czynnik decydujący.

Kontyngent — to zobowiązanie przyjęcia, a w niektórych wypadkach i zobowiązanie dostarczenia. Wysokość kontyngentów może być ustalana w zależności od zapotrzebowania rynku wewnętrznego. Nadto łańd w przywozie wprowadza też łańd w wywozie, gdyż w drodze traktatowej oba te zagadnienia są związane, przyczem nie zachodzi obawa znalezienia się naraz w obliczu niedoboru surowców lub środków żywności uznanych za konieczne.

Skoro rynek jest zorganizowany, cały obrót danym towarem znajduje się pod kontrolą centralnego urzędu. Urząd ten, gdy produkcja przekracza zapotrzebowanie, zakupuje nadwyżkę, stara się o rynek zbytu i na przyszłość ogranicza produkcję. Gdy produkcja jest niewystarczająca, urząd centralny zastępuje niedobór przywozem.

Narodowy socjalizm nie ma zamiaru znieść kupiectwa, lecz pragnie zmienić jego rolę. Zamiast rządzić niepodzielnie handlem zagranicznym w imię interesów egoistycznych, kupiectwo staje się służą gospodarstwa narodowego i musi się podporządkować interesom ogólnym.

Gwarantem interesu ogólnego jest państwo względnie jego organy. Urząd handlu zagranicznego powinien skupiać w swych rękach kontrolę wewnętrznej produkcji i zapotrzebowania oraz samodzielnie regulować handel z zagranicą na drodze porozumień międzypaństwowych. Tylko w ten sposób da się uniknąć dyktowanych przez cenę częstych zmian kierunku handlu międzynarodowego i tylko przy takiej scentralizowanej organizacji można nawet poświęcać niektóre interesy produkcji, o ile wzajemian uzyskuje się większe korzyści w innej dziedzinie. (Autor podaje jako przykład koncesje rolnicze w traktacie z Holandją).

Zasadę wolności handlu zastąpić ma w państwie narodowo-socjalistycznym zasada wzajemności. Wzajemność ta, jeśli chodzi o układy bilateralne, niekoniecznie musi być absolutna; stosunek bilansu handlowego powinien być jednak w tych układach wyraźnie ustalany, przyczem powinny się one w ten sposób wza-

jemnie uzupełniać, aby ogólny bilans handlowy był wyrównany (o bilansie płatniczym autor nie wspomina).

Ponieważ nowy system stabilizuje stosunki handlowe między państwami, eliminując wpływ cen — waluta złota traci swą rację bytu. Nawet w sensie negatywnym oparcie o złoto nie posiada znaczenia, gdyż zniesienie tego systemu i dewaluacja nie wpłynę na wymianę handlową uniezależnioną od ceny. W nowym ustroju wymiana i ceny wewnętrzne są elementem stałym, zaś kurs waluty elementem zmiennym. Wahanie kursu będą w ten sposób kierowane, aby poziom cen zewnętrznych odpowiadał ogólnemu poziomowi cen wewnętrznych. O ile zaś chodzi o wyrównanie cen poszczególnych artykułów, powinny być stworzone kasy wyrównawcze.

Głównym jednak warunkiem dla całkowitej realizacji nowego ustroju jest zniesienie długów między państwowych, będących dziedzictwem epoki liberalizmu.

Książka Frieda posiada w pierwszym rzędzie charakter polemiczny. Nie chodzi tu jednak o polemikę naukową, autor nie zwalcza tezy Ricarda, Taussiga, Vinera czy Ohlina. Ostrze jego argumentacji zwrócone jest przeciw systemowi liberalistycznemu, przyczem zadanie to o tyle sobie ułatwił, że pod pojęciem liberalizmu rozumie mniej doktrynę niż faktyczny stan rzeczy, którego niedomaganiom nikt chyba zaprzeczyć nie może i które są zresztą w skrajnej sprzeczności z zasadą „laissez — faire”. W tej konfuzji pojęć posuwa się on nawet tak daleko, że wyrażnie mówi o ochronie celnej, o premjowaniu wywozu i t. d., jako o „wymysłach liberalizmu”.

Tak swoiście pojętemu liberalizmowi przeciwstawia autor system nowy, który określa jako „przecięcie węża mieczem”. To przecięcie mieczem stanowi jednak w rzeczywistości niezwykle skomplikowaną etatystyczną organizację wymiany.

Doktryna narodowego socjalizmu w dziedzinie handlu międzynarodowego jeszcze nie jest stworzona. Książka ma jednak na celu wskazanie głównych wytycznych tej strony nowego ustroju gospodarczego.

Pierwszą taką wytyczną jest samowystarczalność. Jak dalece miałyby ta samowystarczalność być posunięta trudno zdać sobie sprawę, gdyż autor wyraża w tym względzie sprzeczne do pewnego stopnia opinie. Z jednej strony, pisze on, iż chodzi o maksymalne wykorzystanie wewnętrznej produkcji, z drugiej zaś strony wspomina o pokryciu w kraju minimum zapotrzebowania.

Dalej w nowym ustroju mechanizm cen ma być zastąpiony aparatem państwowym w roli regulatora produkcji i zbytu. Również i w tym punkcie istnieje sprzeczność w argumentacji autora, jeśli bowiem podaż i ceny mają być ustalane w drodze zarządzeń administracyjnych, to zbyt jest wpływanie na

kształtowanie się cen przez tworzenie kas wyrównawczych lub kierowanie kursem walut.

Wreszcie, o ile chodzi o sam mechanizm handlu zagranicznego, to autor przewiduje objęcie całego tego handlu czymś w rodzaju międzypaństwowych transakcyj kupna i sprzedaży. Ten system zapewnić ma, zdaniem autora, większą stałość w kierunkach handlu międzynarodowego. W rzeczywistości jasne jest, że tendencje wymiany handlowej, nieoparte o czynnik obiektywny, jakim są względne koszty produkcji — będą miały trwałość ograniczoną terminami ważności poszczególnych umów.

Najważniejsze zostało w książce Frieda pominięte, a mianowicie, że w tych gałęziach produkcji (chodzi tu w pierwszym rzędzie o rolnictwo), w których produkcja i zbyt mają być poddane kontroli państwowej, konieczne jest unikanie nadwyżek eksportowych, które wiążą w sposób dla tego delikatnego systemu niebezpieczny, produkcję wewnętrzną z rynkiem światowym. Wydaje się, że państwo może tylko w tym wypadku przeprowadzić reglamentację rynku krajowego, gdy dysponuje tak elastycznym instrumentem regulacyjnym, jakim jest polityka przywozowa.

S. B.

Berichte über Landwirtschaft. Band XIX, Heft 3. Berlin 1934.

W numerze tym wysuwa się na plan pierwszy interesujące studjum dr. E. Vincke p. t.: „Powstanie nowego niemieckiego stanu chłopskiego i wartości osobowe osadnika na chłopskiem gospodarstwie“. Dla informacji należy na wstępie wyjaśnić, że niemiecką ustawą z dn. 29.IX.1933 r. powołano do życia w Rzeszy Niemieckiej t. zw. gospodarstwa chłopskie dziedziczne. W motywach do ustawy powiedziano: rząd Rzeszy chce utrzymać przy życiu stan chłopski, jako rdzeń narodu. W tym celu należy dążyć do zdrowego podziału ziemi na średnie i małe gospodarstwa chłopskie, możliwie równomiernie rozłożone na całym obszarze państwa, a następnie gospodarstwa te uchronić od zadłużenia i rozdrobnienia w drodze spadków.

O takim to właśnie nowym chłopie niemieckim traktuje rozprawka dr. Vinckego. Autor stara się udowodnić, że do zorganizowania, prowadzenia i utrzymania przy życiu nowego gospodarstwa chłopskiego potrzebny jest pewien zasób indywidualnych wartości wewnętrznych człowieka, tak umysłowych, jak i moralnych i dowód ten przeprowadza na szczegółowym przeglądzie zasadniczych działań gospodarczych, które dzieli na trzy grupy: wytwarzanie płodów, spożytkowanie ich i wreszcie przewidujące kierownictwo na podstawie rachunkowości. Do pierwszej kategorii należy przede wszystkim założenie gospodarstwa. O ile to ostatnie powstaje na dotychczasowych nieużytkach, ele-

ment twórczy rozumie się sam przez się. Jeżeli osadę utworzono na starej kulturze dotychczasowego wielkiego obszaru przez całkowite lub częściowe rozparcelowanie go, wydzielone grunty nie stanowią wcale gotowej jednostki gospodarczej, nawet w tym wypadku, gdy na gruntach tych postawiono nowe budynki. Osadnik musi rozważyć, czy powierzchnia gruntu i jego właściwości stoją w odpowiednim stosunku do rozporządzalnych sił roboczych, czy dostateczne są środki pomocnicze, zwierzęce i techniczne, czy wskazanym przez samą naturę rodzajom uprawy, albo rozplanowaniu rolnych użytków, będą odpowiadać miejscowe stosunki komunikacyjne i t. p. Założywszy osadę trzeba ułożyć plan nie tylko co do uprawy, ale i co do hodowli bydła, plan dostatecznie elastyczny, dający się nagiąć do ruchomych czynników przyrodniczych, jak stan pogody, i gospodarczych, jak wskazania rynku. Z kolei wypadnie obmyśleć, jak najkorzystniej rozłożyć robociznę, by o ile możliwości wyrównać rozpiętość między okresami największego nasilenia robót i największego ich zaniku. Tak doniosłe w gospodarstwie oszczędności pracy uzyskuje inteligentny osadnik przez rozumny podział na zagony, wyłączający zbyt częste nawroty narzędzi uprawy, unikanie zbyteknych dróg w obejściu, zastosowanie odpowiednich narzędzi i maszyn, celowe wiązanie ze sobą poszczególnych robót i t. p. Druga kategoria działań gospodarczych odnosi się do zbytu produktów rolnych. Chłop, który w swej psychice nastawiony jest więcej na uprawę, niż na korzystny zbyt, mało troszczy się o nakazy popytu, to jest o to, jakich spożywca potrzebuje i żąda wytworów, w jakim gatunku, wyborze i opakowaniu. Brak ten ma zgubny wpływ na ogólną gospodarkę narodową i na ten rys charakteru kandydata musi polityka osadnicza zwrócić baczną uwagę, osadnik musi mieć pełną świadomość, jak ważne jest dla niego ciągle przystosowywanie produkcji gospodar. do warunków podyktowanych przez rynek. Autor artykułu przyznaje tutaj, że umiejętne badanie cen rynkowych, zależnych zawsze od popytu i podaży i próbowanie ingerencji na kształtowanie się tych cen nie jest zadaniem łatwym i zapewne w większości wypadków przekroczy możliwości intelektualne gospodarującego, doradza przeto przekazanie tego zadania na spółdzielnię. Do tworzenia spółdzielni chłopskich przywiązuje on w ogóle, zupełnie zresztą słusznie, jaknajwiększe znaczenie i to nie tylko co do zbytu produktów, ale i co do zakupów środków produkcyjnych, wspólnego użycia maszyn, wspólnych obrotów zarodowych i t. p. Jedynie bowiem spółdzielnie, a raczej spółki (maszynowe, dla hodowli zarodowej, nasienne i t. p.) mogą do pewnego stopnia zniwelować przewagę, jaką pod tym względem mają gospodarstwa wielkie nad średnimi i małymi. Obudzenie u chłopów zmysłu spółdzielczego natrafia jednakże na poważne trudności i tutaj również decyduje inteligencja osadnika i świadoma celu wola. Prowadzenie w gospodarstwie chłopskim

książkowości, koniecznej dla uzyskania wglądu w wydajność i celowość gospodarki, uważa dr. Vincke również za niezbędny warunek, któremu osadnik musi zadość uczynić choćby w najskromniejszej formie (książka kasowa, długów, zapiski o nawozach, wysiewach, zbiorach, produkcji mleka, jaj i t. p.).

Oczywiście uświadamia on sobie, że zrealizowanie tego wymagania w włościańskiej zagrodzie będzie dosyć trudne. Z jednej strony rachunkowość wymaga osobnych uzdolnień, których nieraz nie posiada nawet zawodowy kupiec, z drugiej zaś strony stoją tu na przeszkodzie wrodzona chłopu niechęć do pisania, a zarazem zrozumiały brak ochoty do zapisywania ksiąg po całodziennej ciężkiej pracy fizycznej. Niejako na marginesie rozważań o zasadniczych działaniach gospodarczych osadnika potrąca dr. Vincke o interesującą kwestję, mianowicie o rolę żony osadnika w gospodarstwie chłopskim. Autor słusznie podkreśla, że rola żony osadnika w gospodarstwie nie może być dość wysoko oceniona. Od zdolności i charakteru gospodyni zależy w wielkiej mierze ilość i jakość tej części płodów, którą gospodarstwo jest w możności oddać na rynek, tajemnica leży w tem, by na własne potrzeby zatrzymać możliwie najmniej i w takiej jakości, która posiada mniejszą wartość rynkową. Do obowiązków gospodyni należy też zwykle żywienie bydła, wiadomo zaś, że ten właśnie dział wytwórczości jest może najważniejszy w małym gospodarstwie rolnem.

Jeżeli do wymienionych powyżej działań gospodarczych konieczne jest użycie znacznego zasobu sił intelektualnych i moralnych, to oczywiście siły te muszą już tkwić integralnie w kandydatach na osadników. Tu dochodzimy do słabszej części wywodów dr. Vincke. Jego klasyfikacja kandydatów według ich dawniejszego pochodzenia i zawodu jest bardzo powierzchowna, a ustalony przez niego i niedostatecznie umotywowany optymalny typ w osobie syna chłopskiego, przeszkolonego teoretycznie i praktycznie, z wrodzonym mu zamiłowaniem do zawodu i „z poczuciem osobistej odpowiedzialności“ (?) — musimy już przyjąć na dobrą wiarę autora. Nasuwa nam się tu następujące spostrzeżenie: wielce naukowy wstęp do artykułu, zawierający definicje terminów, rozgraniczenie i usystematyzowanie materiału badania, a zatem świadczące o wielkich aspiracjach naukowych autora nie stoi w dostatecznej proporcji do dość wątpliwej treści artykułu, któremu nadomiar nie brak niejednokrotnie nieścisłości i przeoczeń. To samo odnosi się do nadmiernej bibliografii, którą autor cytuje ustawicznie, nieraz na podkreślenie zupełnie błędnego momentu rozważania. Najsłabiej stosunkowo wypadło w artykule wnioskowanie w odniesieniu do racjonalnej polityki osadniczej. Słusznie stwierdza autor, że punkt ciężkości polityki osadniczej nie powinien leżeć, jak dotychczas, w starannym doborze gruntu i w trosce o dostarczenie potrzebnego kapitału, choć i te czynniki są bardzo ważne, ale przede-

wszystkiem w doborze odpowiedniego człowieka. Nienadające się umysłowo, czy moralnie jednostki należy a priori wykluczać, jako szkodliwe, które na długie lata zaprzepaszczą oddane im dobro publiczne. Z drugiej strony, dokonawszy już stosownego wyboru, powinny miarodajne czynniki otaczać nowych osadników stałą i troskliwą pomocą naukową przez organizowanie odpowiednich szkół, kursów, przez ustanawianie osobnych instruktorów, by w ten sposób uzupełniać wiadomości zawodowe osadników i zachęcać ich do ciągłego doskonalenia warsztatu pracy. Niemniej słuszne jest też stwierdzenie, że tworzenie nowego stanu chłopskiego nie jest problemem dobroczynnym, osada nie może być wynagrodzeniem za zasługi, ale niejako zastawem dobra narodowego, które osadnikowi powierzono do przechowywania, jeśli nie w stanie wzbogaconym, to przynajmniej w stanie niepomniejszonym. Na tych jednak ogólnikach dr. Vincke zatrzymuje się w swoim wnioskowaniu. Jest to zbyt łatwe uproszczenie sobie zadania. Autor wspomina wprawdzie raz mimochodem, że gospodarujący na roli musi też pewną część swych sił duchowych poświęcić na „ogólne cele społeczeństwa“, ale uwaga ta jest bardzo luźna i mglista, a autor w dalszych swoich rozważaniach nie wyciąga z tego faktu żadnych konsekwencji, a przecież ta właśnie strona kwestji ma dla racjonalnej polityki osadniczej duże znaczenie.

Osadnik na roli, związany z ziemią, niejako krwią, jest nie tylko rolnikiem, ale i członkiem narodu i obywtelem państwa. Ciężą też na nim wielkie obowiązki obywatelskie, tak w czasie pokoju, jak i w czasie wojny, obowiązki szczególne, wynikające właśnie z posiadania ziemi i z wytwarzania płodów. Wewnętrzne siły indywidualne, umysłowe i moralne, które do wypełnienia tych obowiązków będą potrzebne, nie są identyczne z temi siłami, które są czynne przy procesach gospodarowania. Wymagania pod tym względem będą musiały być i znaczne i bardzo różnolite. Inne bowiem zadania ciężą na osadniku w pasie granicznym, lub na obszarach niezbyt od granicy odległych, gdzie ziemię i płody trzeba będzie może chronić przed obcym najazdem, a inne na terenach w głębi kraju. Inne kwalifikacje moralne posiadać musi osadnik na terenach mniejszościowych, gdzie przyjdzie mu może bronić się przed wynarodowieniem, a inne na obszarach zaludnionych przez własną narodowość. Do tego dochodzą różne umiejętności gospodarowania na glebach ciężkich i lekkich, mniej lub więcej wydajnych, zagospodarowywania nieużytków i t. p. Wszystkie te kwestje dr. Vincke pominał zupełnie w swoich rozważaniach z wielką szkodą dla wszechstronnego oświecenia tematu. W każdym bądź razie omówiony przez nas artykuł zawiera wiele interesujących spostrzeżeń i może być pożytecznym impulsem do dalszych badań, bardziej pogłębianych i rozszerzonych.

Inż. Józef Niepołomski.

BIBLIOGRAFJA PIŚMIENICTWA EKONOMICZNO-ROLNICZEGO.

1. Wiadomości ogólne, historia i geografia społeczno-gospodarcza, statystyka, monografie terenowe.

Barański Władysław Inż. *Akcja gospodarcza na ziemiach północno-wschodnich*. Nakł. Izby Przemysłowo-Handlowej w Wilnie, Wilno 1934. Str. 25.

Comité Permanent. *Procès-verbaux*. (Komitet Stały - Protokoły). Wyd. Institut International d'Agriculture. Rome 1934. Str. 472.

Dubois M. et Kergomard J. *Géographie économique*. (Geografia ekonomiczna). Paris 1934. Str. 962.

Pamiętnik Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Puławy 1934. Tom 13. Str. XVI + 164.

Przykowski Mieczysław. *Nasza klasyfikacja towarowa w polskiej statystyce handlu zagranicznego*. Odb. „Kwartalnik Statystyczny”. Warszawa 1934. T. 11. Zesz. 1. Str. 9.

Radlicz Halina. *Uwagi o zaludnieniu wschodnich województw Rzeczypospolitej Polskiej*. „Kwartalnik Statystyczny”. Warszawa 1934. Tom IX. Zesz. 2. Str. 279-294.

Rocznik polityczny i gospodarczy 1933. Warszawa 1934. Pol. Ag. Telegraficzna. Str. 947.

Rosenberg Hans. *Die Weltwirtschaftskrisis von 1857—1859*. (Światowy kryzys w latach 1857—1859). Stuttgart 1934. Str. 210.

Srokowski Stanisław. *Geografia gospodarcza ogólna*. Nakł. Instytutu Społecznego. Warszawa 1934. Str. VIII + 408.

Szturm de Sztrem Edward. *XXI Sesja Międzynarodowego Instytutu Statystycznego w Meksyku II—14.X.1933*. Odb. „Kwartalnik Statystyczny”. Warszawa 1934. Rok 1934. T. 11. Zesz. 1. Str. 5.

2. Ogólne zagadnienia ekonomiczno-rolnicze.

Blankenburg Paul und Dreyer M. *National sozialistischer Wirtschaftsaufbau und seine Grundlagen*. (Narodowo-socjalistyczny program gospodarczy i jego podstawy). Berlin 1934. Str. 248.

Bucharin Nikołaj. *Imperjalizm a gospodarka światowa*. Przekład Jerzego Kamieńskiego. Biblioteka Wiedzy Współczesnej. Warszawa 1934. Str. 224, 3 nłb.

Egert Franz. *Autarkie*. Innsbruck 1934. Str. IV + 146.

Eich Ernst. *Die Weltkrise*. (Światowy kryzys). 2 erw. Aufl. Luzern 1933. Str. VIII + 159.

L'Etat et la vie économique. (Państwo i życie ekonomiczne). 2. Deuxième conférence d'études, Londres, mai — juin 1933. Institut int. de coopération intellectuelle. Paris 1934. Str. 448.

F u d a k o w s k i K. *Zadania polskiej polityki rolnej*. Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. Warszawa 1934. Str. 20.

H e y d e l A d a m. *Co to jest inflacja i deflacja?* „*Ekonomista*“. Warszawa 1934. Tom III. Str. 41—53.

K a l e c k i M i c h a ł. *Trzy układy*. „*Ekonomista*“. Warszawa 1934. Tom III. Str. 54—70.

K o z ł o w s k i L e o n P r o f. D r. *Wytoczne polityki gospodarczej Rządu*. Przemówienie Prezesa Rady Ministrów prof. dr. Leona Kozłowskiego. Nakł. Generalny Sekretarjat Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem. Warszawa 1934. Str. 30.

L i p i ń s k i E d w a r d. *Kryzys a polityka gospodarcza Polski*. „*Droga*“. Warszawa, 1934. Nr. 10, Str. 857—867.

L u d k i e w i c z Z d z i s ł a w P r o f. *Odrodzenie gospodarcze Polski*. Księgarnia Rolnicza T-wo Oświaty Rolniczej. Warszawa 1934. Str. 43, 2 nlb.

Ł o p i e ń s k i Z d z i s ł a w. *Uwagi o polityce gospodarczej Polski*. Nakł. „Gospodarka Narodowa“. Warszawa 1934. Str. 46, 1 nlb.

M o r g e n s t e r n O s k a r. *Die Grenzen der Wirtschaftspolitik*. (Granice polityki gospodarczej). Wien 1934. Str. VI + 136.

S t r i g l R i c h a r d. *Kapital und Produktion* (Kapitał i produkcja). Wien 1934. Str. X + 247.

Système de classification des sciences agricoles. (System klasyfikacji nauk rolniczych). Wyd. Institut International d'Agriculture. Rome 1934. Str. 171.

T a y l o r E d w a r d. *Zagadnienie izolacji w ekonomice*. „*Ekonomista*“. Warszawa 1934, Tom III. Str. 3—40.

W e d d i n g e n W a l t e r. *Grundriss der Wirtschaftstheorie unter bes. Berücks. d. Volkswirtschaft*. (Podstawy teorii gospodarczej ze szczególnem uwzględnieniem gospodarstwa narodowego). Jena 1934. Str. IV + 202.

3. Struktura rolna, osadnictwo, parcelacja, komasacja, inwestycje.

K o v a t c h e f f I. G. *La réforme agraire en Bulgarie*. (Reforma rolna w Bułgarii). „Bulletin mensuel de renseignements économiques et sociaux“. Rome 1934. Str. 453—484.

L a e u e n H a r a l d. *Oestliche Agrarrevolution und Bauernpolitik*. Von Emil Lang i in. (Rewolucja agrarna i polityka chłopska na wschodzie). Breslau 1934. Str. 173.

M i ł k o w s k i S t a n i s ł a w. *Agraryzm jako forma przebudowy ustroju społecznego*. Kraków 1934. Str. 86.

5. Oświata rolnicza (szkolnictwo, oświata pozaszkolna).

C i e m n i e w s k i J e r z y I n ż. *Praca zespołu w Przysposobieniu Rolniczem*. Wyd. 2 poprawione i uzupełnione. Centralny Komitet do Spraw Młodzieży Wiejskiej przy Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. Wyd. z zasiłku Ministerstwa Rolnictwa i R. R. Biblioteczka Przysposobienia Rolniczego Nr. 10.. Warszawa 1934. Str. 112.

L'enseignement agricole en Islande. (Szkolnictwo rolnicze w Islandji). „Bulletin mensuel de renseignements techniques“ Rome 1934. Nr. 9. Str. 436—440.

Żabko - Potopowicz Antoni Dr. *O zagadnieniu dostosowania rozmiarów naszego wyższego szkolnictwa rolniczego do wymagań życia.* Odb. „Agronomja Społeczna“ Nr. 5. Warszawa 1934. Str. 7, 1 nlb.

6. Samorząd rolniczy, instytucje i organizacje rolnicze, spółdzielczość.

Aktualne zagadnienia ruchu spółdzielczego na Pomorzu. Sprawozdanie ze Zjazdu spółdzielni pomorskich, zrzeszonych w Związku Spółdzielni Zarobkowych i Gospodarczych w Poznaniu. Nakł. Związku Spółdzielni Zarobkowych i Gosp. w Poznaniu. Poznań 1934. Str. 26 i 5 tablic.

Bargiel J. *Spółdzielczość a nowa polityka Roosevelta w rolnictwie Stanów Zjednoczonych.* „Spółdzielczy Przegląd Naukowy“. Warszawa 1934, zesz. 10, Str. 18—25.

Buczma - Czaplinski Marek Dr. *Kodeks prawa spółdzielczego.* Zbiór ustaw i rozporządzeń, dotyczących spółdzielni. Przejrzał i w szczegółowy komentarz zaopatrzył ...adwokat we Lwowie. Lwów, Warszawa, Poznań 1934. Książnica Prawnicza. Str. 343.

Cieszyński Franciszek Ksawery. *Opieka nad zdrowiem wsi a spółdzielczość.* „Spółdzielczy Przegląd Naukowy“ Warszawa 1934, Zesz. 10. Str. 10—18.

Dykier W. *Rola Izby Rolniczej i organizacji rolniczych na terenie Pomorza.* „Biblioteka Rolnika Pomorsk.“ Toruń 1934. Str. 11.

Hajaré Vithal Ramchandra. *Die landwirtschaftliche Genossenschaftsbewegung in Indien.* (Rolniczy ruch spółdzielczy w Indjach). Ohlau in Schlesien 1934. Str. 101.

Hock Emil. *Die Entwicklung der Kreditgenossenschaften unter dem Einfluss des Deutschen Genossenschaftsverbandes.* (Rozwój spółdzielni kredytowych pod wpływem Niemieckiego Związku Spółdzielczego). Berlin, Wien 1934. Str. XIV + 258.

Keller P. *Die Korporative Idee in der Schweiz.* (Spółdzielcze idee w Szwajcarji). St. Gallen 1934. Str. 67.

Łagiewski C. *Spółdzielczość polska na Śląsku Cieszyńskim.* „Spółdzielczy Przegląd Naukowy“. Rok VII. Zesz. 11. Listopad 1934. Warszawa 1934. Str. 19—31.

Obrzut Fr. *U wrót rewolucji gospodarczej w Polsce.* Spółdzielnia pracy jako podstawowy czynnik w przebudowie ustroju gospodarczego Polski. Bielsko 1934. Str. 131.

Miklaszewski St. *Izby Rolnicze.* Wyd. II. Związek Izby i Organizacyj Rolniczych R. P. Warszawa 1934. Str. 101.

Organizacja nowych spółdzielni. Związek Spółdz. Spoż. R. P. w Warszawie. Warszawa 1934. Str. 4 nlb.

Przegaliński B. *Spółdzielczość uczniowska we Francji.* „Spółdzielczy Przegląd Naukowy“. Rok VII. Zesz. 11. Listopad 1934. Str. 3—16.

1. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 22.III.1928 o Izbach Rolniczych. 2. Rozporządzenie Rady Ministrów z 30.I.1933 o utworzeniu Izby Rolniczej we Lwowie i 3. Statut Lwowskiej Izby Rolniczej. Lwów. Lwowska Izba Rolnicza 1934. Str. 84.

Samorząd jako czynnik gospodarczy. B. B. W. R. Warszawa 1934. Str. 15.

Sprawozdanie z prac i działalności rolniczych kół doświadczalnych Małopolskiego Tow. Rolniczego we Lwowie. Wyniki doświadczeń polowych przeprowadzonych na terenie Małopolski Wschodniej za 1930 r. Oprac. inż. Adam Lityński. Lwów 1934. Z zasiłku Min. Rolnictwa i Reform Rolnych. Wyd. Wydziału Doświadczalnego Małopolskiego T-wa Rolniczego we Lwowie. Str. XVI, 322,2.

Thugutt Stanisław. Spółdzielczość. Zarys ideologii. Biblioteka Spółdzielcza Nr. 25. Wyd. Spółdzielczego Instytutu Naukowego. Warszawa 1934. Str. 191.

7. Produkcja rolna.

Erleben Heinz. Die Produktionsbedingungen und Absatzverhältnisse der Schweinehaltung in Polen. (Warunki produkcji i zbytu trzody chlewnej w Polsce). Von der technischen Hochschule der Freien Stadt Danzig zur Erlangung der Würde eines Doktors der technischen Wissenschaften genehmigte Dissertation. Vorgelegt von... Diplomlandwirt. Referent: Prof. Dr. Woermann. Korreferent: Prof. Dr. Herbst. Bydgoszcz 1934. Str. 64.

Fink Hans. Die Getreidewirtschaft Preussen von 1800—1930. (Pruska gospodarka zbożowa w latach 1800—1930). Berlin 1934. Str. 60.

Hellwig Bronisław Inż. Wyniki doświadczeń rolniczych. Nr. 1. sierpień 1934. Wielkopolska Izba Rolnicza. Str. 10, 1 nlb.

Les institutions d'expérimentation agricole dans les pays chauds. (Doświadczalnictwo rolnicze w ciepłych krajach). Wyd. Institut International d'Agriculture. Rome 1934. Str. 563.

Juny Zygmunt. Ustawa o rybołówstwie z dn. 7 marca 1932 r. ogłoszona w Dz. U. R. P. Nr. 35, poz. 357, z dn. 25 kwietnia 1932 r. uzupełniona obowiązującymi rozporządzeniami ministerjalnymi, orzeczeniami Najwyższego Tryb. Administr., wzorami umów, okólnikami, dokładnymi objaśnieniami, skorowidzem rzeczowym oraz statutami: Spółki Rybackiej Jeziorowej i Rybackiego Związku Ochronnego. Zestawił... podreferendarz Starostwa Powiatowego. Rohatyn 1934. Str. 111, 1 nlb.

Moskovits E. Influence de l'époque de vêlage sur la production laitière. (Wpływ okresu cielenia na produkcję mleczną). „Bulletin mensuel de renseignements techniques“. Rome 1934. Nr. 10. Str. 478—485.

Opacki W. Kontrola mleczności w woj. wileńskim i nowogródzkim. Wileńska Izba Rolnicza. Odb. „Tygodnik rolniczy“ R. 8 z 1934. Wilno 1934. Nr. 17—20, 23—24. Str. 11.

Śliwa Roman. Obecny stan i warunki rozwoju owczarstwa w Polsce. Warszawa 1934. Str. 35.

Studja nawozowo-potasowe. Pod redakcją M. Górskiego i in. Odb.

„Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych“. Tom 31. Poznań 1934. Str. 324, 2 nlb.

T v o r y d ł o M y k o ł a I n ż. Za popravu nasyh luk i pasowys'k. Nakł. Krajeve Hosp. T-vo „Sils'kyj Hospodar“ Lviv 1934. Str. 32.

W a s s e r m a n n J. Culture de la ramie en Transcaucasie. (Uprawa rami w Transkaukazji). „Bulletin mensuel de renseignements techniques“ Rome 1934, Nr. 9, Str. 415—417.

Wyniki doświadczeń polowych i prac Rolniczych Zakładów Doświadczalnych za 1933 r. Wyd. Oddz. Warszawski Związku Roln. Zakł. Doświad. R. P. Warszawa 1934, Str. 65, 2 nlb.

Zagadnienia dotyczące produkcji i selekcji trzody chlewnej. 1. Tadeusz Konopiński i Władysław Tomsio: Przyrosty łuczników różnych ras trzody chlewnej w Wielkopolsce. 2. Tadeusz Konopiński: Związek zachodzący pomiędzy wiekiem macior a wielkością ich miotów. Poznań 1934. Str. 25, 1 nlb.

8. Ekonomia gospodarstw wiejskich i rachunkowość rolnicza.

C u r z y t e k J a n I n ż., Dziedzic Franciszek I n ż. Pomorskie gospodarstwa włościańskie na tle danych rachunkowości. Z przedmową W. Dykiera, Dyr. Pomorskiej Izby Rolniczej i Cezarego Jan-kiewicza, Nacz. Wydziału, p. o. Kierownika Biura Rachunkowości Gospodarczej. Nakł. Pomorska Izba Rolnicza. Toruń 1934. Str. 87,3 nlb.

D e l a r z e s J o s e p h. De quelques considérations auxquelles donne lieu l'examen des tableaux contenus dans le recueils de statistiques basées sur la comptabilité agricole pour 1927/28, 1928/29, 1929/30 et 1930/31. (Analiza tablic, zawierających dane statystyczne opracowane na podstawie rachunkowości rolniczej w latach 1927/28—1930/31). „Bulletin mensuel de renseignements économiques et sociaux“ Rome 1934, Nr. 9, Str. 361—434.

P o l e s z c z u k M i k o ł a j. Właściwa droga wsi do dobrobytu. Warszawa 1934. Str. 79, 1 nlb.

9. Rynek wewnętrzny, spożycie, organizacja zbytu, urządzenia rynkowe.

B i e g e l e i s e n L e o n Władysław Dr. Polityka gospodarczo-aprowizacyjna miast polskich. (Warszawy i Lwowa). Geneza, historia, stan faktyczny, tendencje, ocena i wnioski. Warszawa 1935. Str. XIV + 289.

E r x l e b e n H e i n z. Die Produktionsbedingungen und Absatzverhältnisse der Schweinehaltung in Polen. (Warunki produkcji i zbytu trzody chlewnej w Polsce). Von der technischen Hochschule der Freien Stadt Danzig zur Erlangung der Würde eines Doktors der technischen Wissenschaften genehmigte Dissertation. Vorgelegt von... Diplomlandwirt. Referent: Prof. Dr. Woermann. Korreferent: Prof. Dr. Herbst. Bydgoszcz 1934. Str. 64.

I h n a t o w i c z Z y g m u n t. O przyszłość polskiego handlu rolniczego. Warszawa 1934. Skład gł. Księgarnia Rolnicza. Str. 16.

Poczter A. Inż. *Włókno lniane a wymogi rynku*. Wyd. Izby Przemysłowo-Handlowej w Wilnie. Wilno 1934. Str. 16.

Ratawski Marjan. *Położenie spożywczy*. Wyd. Związek Spółdzielni Spożywców R. P. Warszawa 1934. Str. 52.

10. Ceny i zagadnienia konjunkturalne.

Hoszowski Stanisław. *Ceny we Lwowie w latach 1701—1914* z 19 diagramami. Badania z dziejów społecznych i gospodarczych pod red. Prof. Fr. Bujaka Nr. 13 Skł. Gł. Kasa im. J. Mianowskiego. Instytut Popierania Polskiej Twórczości Naukowej w Warszawie. Lwów 1934. Str. VII + 243.

Milicer-Grużewska H. *Zagadnienie rozkładu cen ziemi na ceny jej składowych gatunków*. Odb. „Kwartalnik Statystyczny” Warszawa 1934. T. 11, Zesz. 1. Str. 25.

Kalecki Michał i Landau Ludwik. *Szacunek dochodu społecznego w 1929 r.* Instytut Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen. Badania nad dochodem społecznym w Polsce. Tom 1. Warszawa 1934. Str. 54.

Landau Ludwik. *Dochody z pracy najemnej w 1929 r.* Instytut Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen. Badania nad dochodem społecznym w Polsce. Tom. 2. Warszawa 1934. Str. 59.

Poniatowscy Stefanja i Józef. *Zużycie nawozów sztucznych w sezonie wiosennym 1933/34*. „Prace Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen”. Warszawa 1934 r. Zesz. 2—3. Str. 36—40.

Tomaszewski Edward. *Ceny w Krakowie w latach 1601—1795* z 32 diagramami. Badania z dziejów społecznych i gospodarczych pod red. Prof. Fr. Bujaka Nr. 15. Skł. Gł. Kasa im. J. Mianowskiego. Instytut Popierania Polskiej Twórczości Naukowej w Warszawie. Lwów 1934. Str. VIII + 350.

Wiśniewski Jan. *Rozkład dochodów według wysokości w 1929 r.* Instytut Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen. Badania nad dochodem społecznym w Polsce. Tom 3. Warszawa 1934. Str. 100.

Wiśniewski Jan. *Sezonowość cen artykułów sprzedawanych przez rolników*. „Prace Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen”. Warszawa 1934 r. Zesz. 2—3. Str. 28—35.

11. Rynki światowe, handel zagraniczny, cła, premje, reglamentacja obrotu.

Biernacki Władysław. *Ilustrowane wyjaśnienia do nowej taryfy celnej ogłoszonej w Dz. U. R. P. Nr. 85 z dn. 10 października 1932 r.* Wytwory pochodzenia roślinnego. Zwierzęta żywe. Wytwory pochodzenia zwierzęcego. Przetwory spożywcze. Tytoń. Cz. 1. Wyd. Stow. Urzędników Skarbowych R. P. Warszawa 1934. Str. 40.

Bujanda Martinez E. *Les „Commissions de commerce du blé” en Espagne*. (Komisje handlu pszenicą w Hiszpanji). „Bulletin mensuel de renseignements économiques et sociaux”. Rome 1934. Nr. 10. Str. 484—489.

C a p o n e G. *Disponibilités et besoins mondiaux de froment.* (Zapotrzebowanie światowe w zakresie pszenicy). „Bulletin mensuel de statistique agricole et commerciale“. Rome 1934. Nr. 10. Str. 777-794.

Cła konwencyjne przywozowe obowiązujące na polskim obszarze celnym wg. stanu z dn. 25.III.1934. Nakł. Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie. Warszawa 1934. Str. XVII + 195.

Commerce international de machines agricoles. (Międzynarodowy handel maszynami rolniczymi). Wyd. Institut International d'Agriculture. Rome 1934. Str. 200.

F r i e d F e r d i n a n d. *Die Zukunft des Aussenhandels.—Durch Innere Marktordnung zur Aussenhandelsfreiheit.* (Przyszłość handlu zagranicznego.—Przez uporządkowanie rynku wewnętrznego do wolnego handlu zagranicznego). Jena 1934.

P r z y p k o w s k i M i e c z y s ł a w *Nasza klasyfikacja towarowa w polskiej statystyce handlu zagranicznego.* Odb. „Kwartalnik Statystyczny“. Warszawa 1934. Tom II. Zesz. 1. Str. 9.

12. Drogi komunikacyjne, przewóz, koszty przewozu.

S e i f e r t T e o f i l. *Technika międzynarodowego przewozu towarów.* Przewóz morski kolejowy, lotniczy, pocztowy. Wyd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Lwów 1934. Str. 174, tabl. 8.

13. Stan finansowy rolnictwa, kredyt, podatki, inne świadczenia publiczne.

C o s t a n z o G. *L'organisation du crédit agricole en Italie.* (Organizacja kredytu rolniczego we Włoszech). „Bulletin mensuel de renseignements économiques et sociaux“. Rome 1934. Str. 437—453.

H o f m o k l S t a n i s ł a w D r. *Oddłużenie średniej własności ziemskiej, czy likwidacja.* Temat do dyskusji napisał ...adwokat i ziemianin. Nakł. F. Hoesick. Str. 35.

K r ó l M i c h a ł D r. *Pieniądz i kredyt w Z. S. S. R.* Wilno 1934. Str. 69.

M a l i n o w s k i W ł a d y s ł a w D r. *Struktura rozdziału kredytów bankowych w Polsce.* „Kwartalnik Statystyczny“. Warszawa 1934. Tom XI. Zesz. 2. Str. 189—269.

Rejestrowy zastaw drzewny. (Ustawa z dn. 4 marca 1932 r.). Uwagi ogólne, tekst ustawy i rozporządzeń wykonawczych, komentarz, przepisy związkowe, okólniki i wyjaśnienia. Rejestr zastawowy. Wzory umów zastawniczych i wniosków dla sądu rejestrowego. W opracowaniu Komisji przy Izbie Przemysłowo-Handlowej w Wilnie. Z zasiłku Rady Naczelnej Związków Drzewnych w Polsce Komitetu Eksportowego oraz Wileńskiej Sekcji Eksportowej Materiałów Tartych. Wilno 1934. Str. XXII + 84.

14. Przemysł rolny i polityka przemysłowa.

Actes de la Conférence diplomatique internationale pour l'unification des méthodes de prélèvement d'échantillons et d'analyse des fromages. (Akta międzynarodowej konferencji dyplomatycznej w sprawie unifikacji

metod analizy serów). Wyd. Institut International d'Agriculture. Rome 1934. Str. 69.

G a s s e r E. *La pasteurisation du lait dans la technique fromagère. Etat actuel de la question.* (Pasteryzacja mleka w technice serowarskiej). „Bulletin mensuel de renseignements techniques“. Rome 1934. Nr. 10. Str. 486—492.

15. Stan ogólny rolnictwa w innych krajach, sprawozdania zagraniczne

B o n n é A l f r e d. *Conditions and problems in the agriculture of Irak.* (Warunki i zagadnienia rolnictwa w Iraku) . „International review of agriculture“ 25, Abt. Agricultural economics and sociology. Str. 53—62. Rom 1934.

M a r s z e w s k a - Z i e m i ę c k a J a d w i g a. *Historja rozwoju rolnictwa Wielkiej Brytanji i jego kryzys dzisiejszy.* Nakł. Tow. Ekonomicznego w Krakowie. Odb. „Przegląd Współczesny“. Kraków 1934. Nr. 143. 144, marzec, kwiecień. Str. 32.